

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій
в бізнесі

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістр

(освітній рівень)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка і аналітика бізнесу»

на тему: Підвищення прибутковості діяльності підприємств з вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур на прикладі СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка)

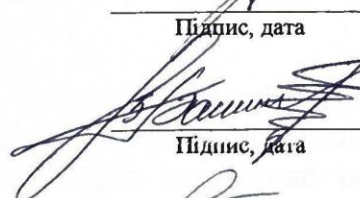
ДРЕП. 0 2 4 3 3 6 . 0 1 . 0 4 . 0 0

Виконала студентка II курсу,
група ЕАБм-24-1

Підпис, дата

К.О. Лохвицька-
Лобода
Ініціали, прізвище

Керівник
канд. екон. наук, доцент

Підпис, дата

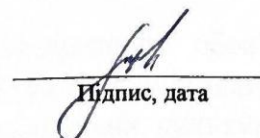
В.Й. Бакай
Ініціали, прізвище

Нормоконтролер
канд. екон. наук, доцент

Підпис, дата

О.В. Пилип'як
Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри ЕАМ та ІТБ
д-р екон. наук, проф.

Підпис, дата

П.М. Григориук
Ініціали, прізвище

18 / 12 _____ 20__ р.

Хмельницький, 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління _____
 Кафедра економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі _____
 Освітній рівень «магістр» _____
 Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» _____
 Спеціальність 051 «Економіка» _____
 Освітня програма «Економіка і аналітика бізнесу» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 П.М. Григорук
 1 / 09 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Лохвицької-Лободи Катерини Олегівни
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Підвищення прибутковості діяльності підприємств з вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур на прикладі СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка)

керівник роботи: Бакай Віталій Йосифович, кандидат економічних наук, доцент,
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету від 25 серпня 2025 року № 65

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 10 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи законодавчі та нормативно-правові акти; фінансово-економічна звітність СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки; підручники, начальні посібники, монографії, наукові статті тощо.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) у вступі обґрунтувати актуальність теми роботи, визначити мету, предмет, завдання та об'єкт дослідження. В теоретичній частині розглянути теоретичні основи підвищення прибутковості діяльності підприємства. В аналітичній частині здійснити аналітичну оцінку прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки. В проектно-рекомендаційному розділі розробити шляхи підвищення прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ».

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень): систематизація різних видів прибутку підприємства за основними класифікаційними ознаками, виробництво основних сільськогосподарських культур, динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства у розрізі сфер діяльності, техніко-економічні показники товариства за 2022-2024 роки, аналіз ефективності

використання основних засобів товариства, аналіз формування прибутку товариства за 2022-2024 роки, аналіз показників рентабельності СФГ «ПОДІЛЛЯ», а витрат на 1 гривню товариства, рекомендаційні заходи щодо підвищення прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ».

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання: 02 вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Вступ	03.09.2025-10.09.2025	виконано
Теоретичний розділ	11.09.2025-01.10.2025	виконано
Аналітично-дослідницький розділ	02.10.2025-25.10.2025	виконано
Проектно-рекомендаційний розділ	26.10.2025-27.11.2025	виконано
Висновки	28.11.2025-30.11.2025	виконано
Перелік джерел посилання	01.12.2025-04.12.2025	виконано
Оформлення і підготовка до захисту	05.12.2025-08.12.2025	виконано

Студент

(підпис) Лохвицька-Лобода К.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис) Бакай В.Й.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи: Підвищення прибутковості діяльності підприємств з вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур на прикладі СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка)

Прізвище та ініціали автора: Лохвицька-Лобода К.О.

Керівник роботи: Бакай В.Й.

Кваліфікаційна робота магістра містить 77 сторінок, 23 таблиці, 5 рисунків, перелік джерел посилань з 32 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: прибутковість, прибуток, рентабельність, діяльність, ефективність, зернові культури, підприємство.

Об'єкт дослідження – процеси підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка).

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні основи підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Метою роботи є дослідження теоретичних основ прибутковості діяльності підприємства та розробка рекомендацій щодо вдосконалення бізнес-процесів з метою підвищення ефективності використання ресурсів, зниження витрат і максимізації прибутку підприємства.

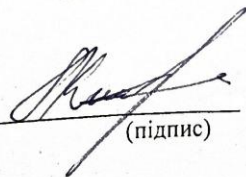
За результатами дослідження розроблено рекомендаційні заходи щодо підвищення прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Одержані результати можуть бути використані на СФГ «ПОДІЛЛЯ» з метою підвищення його прибутковості.

Дата виконання дипломної роботи 10.12.2025 року

Дата захисту дипломної роботи 23.12.2025 року

Дипломник _____

(підпис)

/ Лохвицька-Лобода К.О./

(ПІВ)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1 Прибуток підприємства: сутність та його функції	8
1.2 Види прибутку та їх розрахунок	15
1.3 Особливості формування й використання прибутку	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СФГ «ПОДІЛЛЯ»	30
2.1 Дослідження реального стану та економічного розвитку аграрної сфери на макро- та мезорівнях	30
2.2 Основні техніко-економічні показники та загальна характеристика СФГ «ПОДІЛЛЯ»	36
2.3 Аналіз ефективності використання ресурсів сільськогосподарського фермерського господарства	41
2.4 Аналіз прибутковості фермерського господарства	49
2.4.1 Аналіз фінансових результатів господарства	49
2.4.2 Аналіз структури балансу господарства	56
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СФГ «ПОДІЛЛЯ»	60
3.1 Розширення асортиментної продукції господарства за рахунок вирощування нового виду сільськогосподарської продукції	60
3.2 Обґрунтування доцільності вирощування овочевих і ягідних культур	64
3.3 Впровадження проекту придбання рекупераційної зерносушки Strahl	67
ВИСНОВКИ	72
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	75
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Економіка України нині переживає складний період реформування та адаптації до нових умов, зокрема до постійно змінюваної ситуації, спричиненої війною. Підприємства змушені швидко реагувати на виклики, що виникають в умовах нестабільності, і адаптувати свою діяльність до вимог ринку, який часто змінюється під впливом зовнішніх факторів. Як показує практика, багато виробників досі не до кінця усвідомлюють, що в умовах війни, коли ринок диктує попит на конкретні товари та визначає вимоги до їх якості, ключовим фактором стабільного розвитку бізнесу стає орієнтація на потреби споживача.

З цієї точки зору, визначення прибутку підприємства, як кінцевого результату його діяльності, є одним з найважливіших етапів в процесі господарювання. Прибуток не лише відображає фінансовий результат роботи, але й є індикатором ефективності використання ресурсів – матеріальних, трудових та фінансових. Він акумулює підсумки всіх аспектів діяльності господарства, зокрема виробництва товарів, їх реалізації згідно з умовами контрактів, а також ефективності управлінських та фінансових стратегій.

Прибуток є основним економічним показником, що відображає вартісну форму результатів господарської діяльності підприємства, зокрема в умовах самофінансування. Саме прибуток є важливим елементом для аналізу фінансових результатів підприємства, оскільки він акумулює підсумки всієї діяльності: від виробництва та реалізації продукції до ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні підприємства.

Прибуток не тільки служить показником ефективності роботи підприємства, а й виконує ключову роль в економічному житті країни. Він є основним джерелом фінансування підприємств для забезпечення їх подальшої діяльності. Крім того, прибуток має важливе значення на рівні держави, оскільки є одним із головних джерел формування фінансових ресурсів для бюджетів усіх рівнів.

Прибуток відіграє важливу функцію, яка пов'язана з відображенням фінансових результатів роботи підприємства, а й у стимулюючій ролі, яку він відіграє. Він одночасно є основним елементом грошових потоків підприємства і важливим фактором для мотивації подальших інвестицій та розвитку. Окрім того, прибуток є важливим джерелом для формування доходів державного бюджету. Для підприємця прибуток виступає важливим орієнтиром, що дозволяє оцінити перспективні напрямки для збільшення вартості бізнесу та визначити, в які сфери варто інвестувати.

Для підприємства прибуток є не лише важливим показником його ефективності, але й критично важливим джерелом фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення розвитку. Через прибуток здійснюється самофінансування, що дозволяє підприємствам здійснювати інвестиції у свою діяльність, модернізацію виробництва та збільшення обсягів реалізації. Окрім того, прибуток виступає важливим джерелом поповнення бюджетів усіх рівнів, забезпечуючи фінансові потоки на підтримку державних потреб.

Значення прибутку в підприємницькій діяльності не можна переоцінити, оскільки він є багатофункціональним інструментом. По-перше, він відображає кінцеві результати фінансово-господарської діяльності підприємства як суб'єкта ринкових відносин. По-друге, прибуток виконує стимулюючу функцію, оскільки є основним елементом грошових потоків, що дозволяє підприємству здійснювати економічну діяльність на конкурентному рівні. По-третє, він виступає джерелом формування дохідної частини бюджетів держави, що, в свою чергу, сприяє розвитку економічної стабільності країни в цілому.

Актуальність цієї теми у контексті нинішніх економічних умов України важко переоцінити. У кризовий період, коли ринок змінюється під впливом війни та зовнішніх факторів, підприємства повинні зберігати фокус на максимізації своєї прибутковості через вдосконалення виробничих процесів. Водночас правильний розподіл прибутку є важливим етапом, що впливає на майбутній розвиток підприємства. Тому політика розподілу прибутку є ключовим елементом стратегії, що забезпечує стабільність та

конкурентоспроможність підприємства в умовах сучасної економіки.

Метою роботи є дослідження теоретичних основ прибутковості діяльності підприємства та розробка рекомендацій щодо вдосконалення бізнес-процесів з метою підвищення ефективності використання ресурсів, зниження витрат і максимізації прибутку підприємства.

Досягнення визначеної мети передбачає вирішення у дипломній роботі таких завдань:

- розглянути теоретичні основи прибутку як результату фінансово-господарської діяльності підприємства;
- дослідити процес формування та використання прибутку;
- провести аналіз господарської діяльності та оцінити прибутковість СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки;
- запропонувати рекомендації щодо підвищення прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні основи підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка).

Інформаційною базою є законодавчі акти України, підручники, навчальні посібники, монографії, наукові праці вчених-економістів з теми дослідження, звітність підприємства за 2022-2024 роки тощо.

Практичне значення полягає в розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці практичних рекомендацій щодо підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Структура роботи. Загальний обсяг кваліфікованої роботи складає 77 сторінок, у тому числі: 23 таблиці, 5 рисунків, перелік джерел посилання містить 32 найменування.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Прибуток підприємства: сутність та його функції

У ринковій економіці діяльність підприємства постійно пов'язана з обігом фінансових ресурсів, який включає витрати на ресурси, отримання прибутку, його розподіл і подальше використання. Ще до Маркса класики буржуазної політичної економії, такі як Вільям Петті, Адам Сміт, С. Сімонді і Т.Р. Мальтус, наблизились до розуміння природи прибутку.

В. Петті [5] визначав прибуток як частину продукту, що залишається після виплати заробітної плати, фактично ототожнюючи його з рентою. Однак він також визнавав наявність прибутку у вигляді відсотка на позичковий капітал, визначаючи цей відсоток як похідний від земельної ренти. У своїй роботі «Різне про гроші» (1862) В. Петті прирівнював відсоток до орендної плати.

Адам Сміт, трактував прибуток як дохід промислового капіталіста, що залишався після сплати ренти земельному власнику та відсотка власнику грошового капіталу. Він розглядав прибуток як наслідок використання всього авансованого капіталу, при цьому отримання прибутку було кінцевою метою капіталістичного виробництва [7].

Теорія прибутку С. Сімонді [2] була глибокою, проте складною та багатогранною. Він визначав прибуток як дохід капіталіста, що є вирахуванням з результату праці робітника, але також розглядав прибуток як результат продуктивності капіталу або навіть як винагороду за економність капіталіста.

К. Маркс, вивчаючи спадщину своїх попередників, характеризував прибуток як перетворену форму додаткової вартості, що не є просто результатом експлуатації працівників, а виникає з використання всього авансованого капіталу. Маркс також досліджував механізм утворення загальної норми прибутку, доводячи, що зростання продуктивності праці, що супроводжується збільшенням органічної структури капіталу, призводить до

зниження норми прибутку. Закон, сформульований Марксом, що описує тенденцію до зниження норми прибутку, свідчить про цей процес [12].

Болдирева О.В. і Наконечна Г.Ф. дають таке визначення прибутку та збитку. Прибуток – це абсолютний показник ефективності діяльності підприємства, що виражає позитивний фінансовий результат у вигляді перевищення доходів над витратами, понесеними для їх отримання. Він є основою формування фінансових ресурсів як підприємства, так і держави в цілому. На думку авторів, у сучасних умовах неможливо обмежуватися лише одним тлумаченням прибутку. Важливо враховувати різноманітні ситуації, у яких він може виникати, що доповнюють одне одного, а не виключають. Прибуток виступає основним двигуном ринкової економіки та важливим джерелом розвитку як підприємства, так і держави [8].

Збиток, визначається як втрати або упущені вигоди підприємства, що виникають через перевищення витрат над доходами. Наявність збитку свідчить про те, що підприємство не враховує або ігнорує об'єктивні закони ринкової економіки. Збитки можуть бути спричинені також порушеннями прав підприємця, недоліками в управлінні або стихійними лихами. Це негативно позначається на фінансовому стані і може навіть призвести до банкрутства.

Ваганова Л.В. у своєму визначенні наводить більш лаконічні трактування: прибуток – це перевищення доходів над витратами, а збиток – це перевищення витрат над доходами [11].

Згідно з П(С)БО 15, доходами вважаються збільшення економічних вигод, що проявляються у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які ведуть до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок власників). У складі доходів виділяють такі елементи, як виручка від реалізації продукції, вартість відвантаженої продукції, аванси від покупців, позареалізаційні доходи та валові доходи для податкової звітності [7].

У сучасній західній економічній теорії прибуток часто розглядається як дохід від використання факторів виробництва, а також як плата за ризик і невизначеність, які супроводжують підприємницьку діяльність.

Категорія «прибуток» має історичний характер, що проявляється в тому, що вона виникає лише в умовах капіталізму, а її зміст змінюється у процесі еволюції капіталістичного виробництва [3].

Прибуток як економічна категорія є результатом чистого доходу, що створюється в процесі підприємницької діяльності в сфері матеріального виробництва. Відповідно до теорії, результатом об'єднання основних факторів виробництва – праці, капіталу та природних ресурсів – є виготовлена продукція, яка стає товаром після реалізації споживачеві [9].

На рівні підприємства в умовах товарно-грошових відносин чистий дохід приймає форму прибутку. Підприємства на ринку виступають як відносно незалежні товаровиробники. Встановивши ціну на свою продукцію, вони реалізують її споживачеві та отримують грошовий виторг. Однак отримання виторгу не завжди означає отримання прибутку. Для того, щоб визначити фінансовий результат, необхідно порівняти виторг з витратами на виробництво продукції, що виражаються через собівартість. Якщо виторг перевищує собівартість, то це є ознакою того, що підприємство отримало прибуток.

Хоча метою підприємця є отримання прибутку, це не завжди відбувається. Якщо виторг дорівнює собівартості, підприємство не отримує прибутку, а лише покриває свої витрати на виробництво і реалізацію. У такому випадку прибуток відсутній як джерело розвитку підприємства, науково-технічного прогресу та інвестицій. Якщо ж витрати перевищують виторг, воно несе збитки, що є негативним фінансовим результатом. Це ставить підприємство в складне фінансове становище і може призвести до банкрутства.

Прибутковість підприємства має два основних виміри: по-перше, як прибутковість усього підприємства стосовно всього авансованого капіталу, і, по-друге, як прибутковість виготовлення окремої партії товарів. У другому випадку вона визначається відношенням прибутку до собівартості продукції.

Сьогодні в центрі уваги знаходяться проблеми підприємств, способи їх вирішення, а також стратегії та тактики щоденного виживання. Необхідно аналізувати реальну ефективність господарської діяльності підприємств у

контексті швидко змінюваного ринку України. Важливими є питання, чи здатне підприємство адаптуватися до нових умов динамічної економіки, чи може воно використати можливості глобальної економічної інтеграції, а також як позбутися наслідків економічного відставання України. Вирішення цих проблем потребує зусиль широкого кола фахівців, зокрема бухгалтерів, працівників обліково-економічного та фінансово-аналітичного напрямків [14].

Прибуток – це не лише одна з найпростіших, але й найбільш складних категорій ринкової економіки. Він виступає основною рушійною силою економіки ринкового типу і є головним мотивом діяльності підприємств. У контексті сучасної економічної парадигми, прибуток має кілька важливих характеристик, які слід виокремити [19]:

1. Прибуток як форма доходу підприємця: це найбільш очевидна і проста форма вираження прибутку. Однак така характеристика є недостатньою для повного розуміння сутності прибутку, оскільки деякі види діяльності можуть не приносити прибуток, навіть якщо вони є активними.

2. Прибуток як результат капіталовкладення з комерційною метою: прибуток є доходом підприємця, який вклав свій капітал з метою досягнення комерційного успіху. Водночас прибуток виникає лише тоді, коли цей успіх досягається, а не є автоматичним результатом.

3. Невизначеність і ризик у підприємництві: прибуток не є гарантованим доходом. Він залежить від успіху або невдачі підприємця в процесі ведення бізнесу. Підприємець може не лише не отримати очікуваного прибутку, але й повністю чи частково втратити вкладений капітал через невдалі дії або об'єктивні зовнішні фактори. Тому прибуток можна розглядати як компенсацію за ризик, що супроводжує підприємницьку діяльність.

4. «Очищений» дохід від витрат: прибуток характеризує не весь дохід, отриманий від підприємницької діяльності, а лише ту частину доходу, яка залишається після вирахування всіх витрат, понесених на здійснення цієї діяльності. Іншими словами, прибуток – це різниця між загальним доходом і витратами підприємця.

5. Прибуток як вартісний показник у грошовій формі: прибуток вимірюється в грошах і є важливим вартісним показником. Ця форма оцінки дозволяє узагальнити всі пов'язані з ним показники, такі як вкладений капітал, отриманий дохід і понесені витрати. Вона також важлива для податкового регулювання, оскільки прибуток визначає базу для оподаткування.

Отже, прибуток є складною категорією, що втілює не лише дохід від успішної підприємницької діяльності, але й обов'язково включає елементи ризику та взаємодії з економічними і зовнішніми факторами, що впливають на фінансовий результат.

З урахуванням основних характеристик прибутку його можна сформулювати в найбільш узагальненому вигляді як: «Прибуток являє собою виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення діяльності, який є різницею між сукупним доходом і сукупними затратами» [15].

У класичному розумінні прибуток визначається як різниця між ціною товару та витратами на виробництво. Це розуміння закріплене і в нормативних актах України, зокрема в П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати». Відповідно до цього, прибуток – це сума, на яку доходи суб'єкта господарювання перевищують витрати, що пов'язані з їх отриманням, а збиток – це перевищення витрат над доходами. Значення прибутку полягає в тому, що він є:

1. Основним джерелом фінансування розвитку підприємства – за рахунок прибутку підприємство може вдосконалювати свою матеріально-технічну базу, розширювати виробництво і забезпечувати інвестування.

2. Об'єктом оподаткування та джерелом сплати податків – прибуток визначає суми, які підлягають оподаткуванню, і є важливою складовою податкової системи держави.

Основні ознаки прибутку [25]:

1. Мірило результатів діяльності підприємства – прибуток є основним показником, за допомогою якого оцінюється ефективність роботи.

2. Джерело винагороди засновників підприємства – прибуток визначає

частку доходів власників та розмір дивідендів, що їм належать.

3. Основне джерело фінансування розвитку підприємства – прибуток використовується для вдосконалення матеріально-технічної бази і фінансування інвестицій.

4. Критерій доцільності під час прийняття господарських рішень – прибуток є важливим фактором для оцінки ефективності рішень, пов'язаних із витратами ресурсів. Рішення повинні розглядатися з урахуванням величини прибутку, яку підприємство отримає в результаті їх реалізації.

5. Фінансовий важіль при формуванні надходжень до бюджету – держава регулює розмір прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, щоб стимулювати ділову активність і забезпечувати надходження до бюджету через оподаткування. Отже, прибуток не лише є критерієм ефективності діяльності підприємства, але й має вирішальне значення для його фінансової стабільності, розвитку, а також для забезпечення соціально-економічної стабільності на рівні держави через податкові надходження.

Прибуток, як найважливіша категорія ринкових відносин, виконує кілька важливих функцій, що визначають його значення для підприємства та економіки в цілому [2]:

1. Оцінка економічного ефекту. Прибуток відображає кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства. Однак, слід зазначити, що він не може бути єдиним універсальним показником, оскільки не охоплює всі аспекти діяльності підприємства. Для повної оцінки використовують систему показників, яка дозволяє врахувати різноманітні аспекти, такі як ефективність виробництва, використання ресурсів, стан ринку тощо. Розмір і динаміка прибутку залежить від різноманітних факторів:

– незалежні від підприємства: кон'юнктура ринку, рівень цін на матеріальні ресурси, паливо, енергоносії, норми амортизаційних відрахувань;

– залежні від підприємства: ціни на реалізовану продукцію, рівень заробітної плати, господарювання, компетентність керівництва, організація виробництва, конкурентоспроможність продукції, ефективність планування.

Ці фактори впливають на прибуток через обсяг реалізованої продукції і собівартість. Для визначення кінцевого фінансового результату необхідно порівняти вартість обсягу реалізованої продукції та витрати на її виробництво.

2. Стимулююча функція прибутку. Прибуток виконує важливу стимулюючу функцію, оскільки є не лише фінансовим результатом діяльності підприємства, але й основним елементом його фінансових ресурсів. Він є основою для самофінансування підприємства, що забезпечує можливість:

- розширення виробничої діяльності;
- вдосконалення матеріально-технічної бази;
- розвиток науково-технічного та соціального напрямів;
- заохочення працівників (через премії, бонуси, тощо).

3. Джерело формування бюджетів. Прибуток є одним з основних джерел формування бюджетів різних рівнів. Він надходить у вигляді податків, які потім використовуються для фінансування суспільних потреб:

- задоволення потреб у соціальних і виробничих програмах;
- виконання державних функцій, інвестиційних програм;
- фінансування науково-технічних і соціальних програм.

4. Мотивує до зростання виробництва і зниження витрат. В умовах ринкової економіки прибуток стимулює товаровиробників збільшувати обсяги виробництва продукції, яку потребує споживач. Він також мотивує знижувати витрати на виробництво та підвищувати ефективність діяльності. В умовах розвинутої конкуренції це дозволяє підприємствам не лише досягати мети – отримувати прибуток, а й задовольняти суспільні потреби.

5. Виявлення ефективності та стимул для інвестицій. Для підприємця прибуток – це сигнал, який вказує на можливості для найбільшого приросту вартості. Він створює стимул для інвестування в ті сфери діяльності, де можна досягти найкращих результатів. У той же час, збитки можуть вказувати на помилки та прорахунки в організації виробництва, маркетингу чи збуту продукції, що дає можливість для коригування стратегії.

6. Вплив економічної нестабільності. Економічна нестабільність, зокрема

монопольне становище товаровиробників, може спотворювати формування прибутку. У таких умовах підприємства можуть прагнути отримувати дохід переважно через підвищення цін, що не є результатом зниження витрат чи підвищення ефективності, а є прямим способом збільшення прибутку. Інфляційне наповнення прибутку є значною проблемою для економіки.

7. Державне регулювання. Для того, щоб усунути інфляційне наповнення прибутку та стабілізувати економіку, необхідні фінансові реформи, розвиток ринкових механізмів ціноутворення та оптимальна система податків. Ці завдання повинна виконувати держава в рамках економічних реформ, що забезпечить правильну мотивацію підприємств і дозволить зберегти стабільність на ринку.

Таким чином, прибуток виконує кілька важливих функцій у ринковій економіці, зокрема, оцінює ефективність діяльності підприємства, стимулює до розвитку, є джерелом фінансування та формування бюджетів, а також виконує важливу роль у державному регулюванні економіки через податкову політику. Підприємства та держава повинні взаємодіяти таким чином, щоб забезпечити стабільне та ефективне використання прибутку, мінімізуючи ризики інфляції та спотворення ринкових механізмів.

1.2 Види прибутку та їх розрахунок

Основу ринкової економіки складають численні економічні показники, які є необхідними для ефективного планування, об'єктивної оцінки результатів господарської діяльності підприємств, а також для формування та використання спеціальних фондів. Ці показники дозволяють здійснювати порівняння витрат і результатів на різних етапах відтворювального процесу. У період переходу до ринкової економіки ключову роль у цій системі займає прибуток, який є основним орієнтиром для оцінки фінансової ефективності підприємств.

Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, існує кілька основних видів прибутку та збитку, кожен з яких має своє значення для фінансового аналізу та прийняття управлінських рішень. До них відносяться [6]:

1. Валовий прибуток (збиток) – це різниця між чистим доходом (виручкою) від реалізації та собівартістю цієї продукції. Це базовий показник, що відображає ефективність виробничого процесу та безпосередньо пов'язаний із здатністю підприємства генерувати доходи від основної діяльності.

2. Прибуток (збиток) від операційної діяльності – представляє собою алгебраїчну суму валового прибутку, іншого операційного доходу, а також адміністративних витрат, витрат на збут і інших операційних витрат. Цей показник дає більш повне уявлення про фінансовий результат від основної господарської діяльності підприємства, з урахуванням усіх операційних витрат.

3. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – розраховується як сума прибутку від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, а також витрат, не пов'язаних безпосередньо з основною діяльністю. Це дозволяє оцінити фінансові результати до сплати податків, враховуючи всі види доходів і витрат, що не є частиною звичайної операційної діяльності.

4. Прибуток від звичайної діяльності є різницею між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з цього прибутку. У випадку збитків, на підставі цього показника визначається збиток від звичайної діяльності. Цей показник відображає реальний фінансовий результат підприємства після сплати обов'язкових податків.

5. Чистий прибуток (збиток) – це підсумковий фінансовий результат, що розраховується як сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності, а також надзвичайних доходів і витрат, що виникають поза межами звичайної операційної діяльності, разом із податками на ці надзвичайні доходи. Чистий прибуток є одним з основних показників, що характеризують загальний фінансовий стан підприємства і його здатність генерувати ресурси для подальшого розвитку. Він також є внутрішнім джерелом фінансування виробничих і соціальних потреб підприємства.

Для більш детального аналізу та ефективного управління прибутковістю підприємства важливо також враховувати інші види прибутку, які можуть мати специфічне значення залежно від конкретної ситуації та особливостей підприємства. Розуміння і правильне трактування цих показників дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації витрат, максимізації доходів та забезпечення сталого економічного розвитку [26].

Маржинальний прибуток (P_m) – це різниця між чистим доходом та змінним витратами, пов'язаними з виробництвом. Він є джерелом покриття всіх постійних витрат підприємства:

$$P_m = ЧД - C_{зм}, \quad (1.1)$$

де $ЧД$ – чистий дохід від реалізації;

$C_{зм}$ – сума змінних витрат, пов'язаних з виробництвом.

Валовий прибуток визначається як різниця між чистим доходом та виробничою собівартістю, яка, крім змінних витрат, включає ще й накладні виробничі витрати:

$$P_v = ЧД - C_{н.в.}, \quad (1.2)$$

де $C_{н.в.}$ – виробнича собівартість.

Собівартість реалізованої продукції – це виробнича собівартість або собівартість реалізованих товарів. Виробнича собівартість складається з: прямих матеріальних витрат; прямих витрат на оплату праці; інших прямих витрат; виробничих накладних витрат.

Прибуток від реалізації визначається як різниця між чистим доходом і повною собівартістю:

$$P_{p.n} = ЧД - C_{n.p.n}, \quad (1.3)$$

де $P_{p.n}$ – прибуток від реалізації;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації;

$C_{n.p.n}$ – повна собівартість.

Операційний прибуток, або прибуток від операційної діяльності підприємства ($\Pi_{o.d.}$) являє собою різницю між валовим прибутком та постійними витратами, пов'язаними з його операційною діяльністю. Він визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат:

$$\Pi_{o.d.} = \Pi_{\text{в}} + \mathcal{D}_{in.o.} - B_{adm} - B_{зб} - B_{in.o.}, \quad (1.4)$$

де $\mathcal{D}_{in.o.}$ – інший операційний дохід;

B_{adm} – адміністративні витрати;

$B_{зб}$ – витрати на збут;

$B_{in.o.}$ – інші операційні витрати.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума загального прибутку, отриманого від операційної діяльності, та результатів іншої діяльності, зокрема доходів і витрат, що не пов'язані з основною діяльністю підприємства. Це дозволяє визначити фінансовий результат до сплати податків, враховуючи всі аспекти його діяльності, що важливо для точного аналізу фінансової ситуації.

$$\Pi_{зв.оп} = \Pi_{o.d.} + \mathcal{D}_{y.k} + \mathcal{D}_{in.f} + \mathcal{D}_{in} - B_{y.k} - B_{in.f} - B_{in}, \quad (1.5)$$

де $\mathcal{D}_{y.k}$ – доходи підприємства від участі в капіталі;

$\mathcal{D}_{in.f}$ – інші фінансові доходи;

$\mathcal{D}_{in}$ – інші доходи;

$B_{y.k}$ – витрати від участі в капіталі;

$B_{in.f}$ – інші фінансові витрати;

B_{in} – інші витрати.

Прибуток від звичайної діяльності підприємства після оподаткування ($\Pi_{зв.д}$) визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податку з прибутку.

$$P_{зв.д.п.о} = P_{зв.д.о} - C_n, \quad (1.6)$$

де $P_{зв.д.п.о}$ – прибуток від звичайної діяльності після оподаткування;

C_n – сума податку сплаченого з прибутку.

Величину податку на прибуток визначають, виходячи з суми прибутку від звичайної діяльності до оподаткування та діючої ставки податку на прибуток:

$$P_{зв.д} = P_{зв.оп} - P_{зв.оп} \times \%_{податку} = P_{зв.оп} \times (1 - \%_{податку}), \quad (1.7)$$

де $\%_{податку}$ – ставка податку на прибуток.

Прибуток від надзвичайної події після оподаткування визначається як різниця між надзвичайними доходами та надзвичайними витратами.

$$P_{н.п} = НД - НВ, \quad (1.8)$$

де $P_{н.п}$ – прибуток від надзвичайної події;

$НД$ – надзвичайні доходи;

$НВ$ – надзвичайні витрати.

Чистий прибуток підприємства ($P_{ч}$) визначається як алгебраїчна сума прибутку від звичайної діяльності, доходу, витрат та податку з прибутку від надзвичайної діяльності:

$$P_{ч} = P_{зв.д} + D_{н.д} - B_{н.д} - (D_{н.д} - B_{н.д}) \times \%_{податку}, \quad (1.9)$$

де $D_{н.д}$ – доходи від надзвичайної діяльності;

$B_{н.д}$ – витрати, пов'язані з надзвичайною діяльністю.

У таблиці 1.1 представлена систематизація різних видів прибутку підприємства за основними класифікаційними ознаками, що дозволяє більш детально аналізувати фінансові показники його діяльності [32]. Цей підхід сприяє точнішому розподілу прибутку за його видами та характеристиками, що робить процес оцінки ефективності підприємства більш структурованим і зрозумілим.

Таблиця 1.1 – Систематизація різних видів прибутку підприємства за основними класифікаційними ознаками

№	Ознака класифікації прибутку підприємства	Вид прибутку за відповідними ознаками класифікації
1	Джерела формування прибутку, що використовуються в його обліку	а) прибуток від реалізації продукції б) прибуток від реалізації майна в) прибуток від позареалізаційних операцій
2	Джерела формування прибутку за основними видами діяльності підприємства	а) прибуток від операційної діяльності б) прибуток від інвестиційної діяльності в) прибуток від фінансової діяльності
3	Склад елементів, які формують прибуток	а) маржинальний прибуток б) балансовий (валовий) прибуток в) чистий прибуток
4	Характер оподаткування прибутку	а) прибуток що оподатковується б) прибуток, що не оподатковується
5	Характер інфляційної «очистки» прибутку	а) прибуток номінальний б) прибуток реальний
6	Період формування прибутку	а) прибуток попереднього періоду б) прибуток звітного періоду в) прибуток планового періоду
7	Регулярність формування прибутку	а) прибуток, що регулярно формується б) прибуток від надзвичайних подій
8	Характер використання прибутку	а) капіталізований (нерозподілений) прибуток б) спожитий (розподілений) прибуток
9	Значення підсумкового результату господарювання	а) позитивний прибуток (відповідно прибуток у звичайному його розумінні) б) чистий фінансовий результат (збиток)

Окрім того, дослідники О.В. Болдирева та Г.Ф. Наконечна пропонують схожу класифікацію прибутку, яку вони розробили для аналітичного вивчення фінансових результатів підприємств. Вони не лише зазначають основні види прибутку, але й надають ґрунтовне пояснення кожного з показників, що дозволяє глибше зрозуміти їх значення та роль у фінансовому аналізі. Зокрема, вони класифікують показники прибутку на кілька основних категорій, зважаючи на їх специфіку та застосування у практичному аналізі [29].

1. За змістом:

1.1 Економічний прибуток – це частина загального доходу підприємства після вирахування всіх економічних витрат, включаючи витрати на виробництво, обслуговування і капітальні вкладення. Цей показник є основним для оцінки ефективності використання ресурсів і їхнього впливу на загальний фінансовий результат підприємства.

1.2 Бухгалтерський прибуток – сума прибутку, визначена згідно з принципами бухгалтерського обліку, яка до оподаткування відображається у Звіті про фінансові результати. Цей показник показує чистий прибуток або збиток підприємства за звітний період, без урахування податкових зобов'язань.

1.3 Податковий прибуток – сума прибутку, що визначається за вимогами податкового законодавства, і на основі якого розраховується об'єкт оподаткування за певний звітний період. Цей показник може суттєво відрізнитись від бухгалтерського прибутку через різницю в обліку доходів і витрат, що застосовуються для податкових цілей.

2. За видами діяльності:

2.1 Прибуток від звичайної діяльності – це прибуток, отриманий від основної діяльності підприємства, яка є основною метою його існування і не включає операції, що мають разовий характер.

2.2 Прибуток від операційної діяльності – це прибуток, який визначається як різниця між доходом від реалізації продукції і собівартістю цієї продукції, з урахуванням таких витрат, як податок на додану вартість, акцизний збір, адміністративні, збутові та інші операційні витрати.

2.3 Прибуток від інвестиційної діяльності – це прибуток, отриманий від діяльності, яка не пов'язана безпосередньо з виробництвом чи реалізацією продукції. Він визначається як різниця між доходами від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів та майнових комплексів і витратами, понесеними на їх отримання.

2.4 Прибуток від фінансової діяльності – це прибуток, що виникає внаслідок операцій, які змінюють розмір власного та позикового капіталу підприємства. Сюди відносяться операції з позиками, виплатами дивідендів або залученням нових фінансових ресурсів.

2.5 Прибуток від надзвичайної діяльності – це прибуток, отриманий внаслідок подій, які є незвичними для підприємства, таких як стихійні лиха, пожежі, аварії або інші непередбачувані ситуації.

3. За характером використання:

3.1 Розподілений прибуток – це частина чистого прибутку, що була розподілена серед акціонерів або використана для поповнення резервів підприємства згідно з установчими документами. Розподіл прибутку може включати виплати власникам, поповнення статутного капіталу тощо.

3.2 Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, яка не була розподілена в звітному періоді і залишилася в розпорядженні підприємства для подальшого використання, для інвестицій або покриття майбутніх витрат.

На рисунку 1.1 зображено види прибутку, за допомогою яких здійснюється оцінка виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства [23].

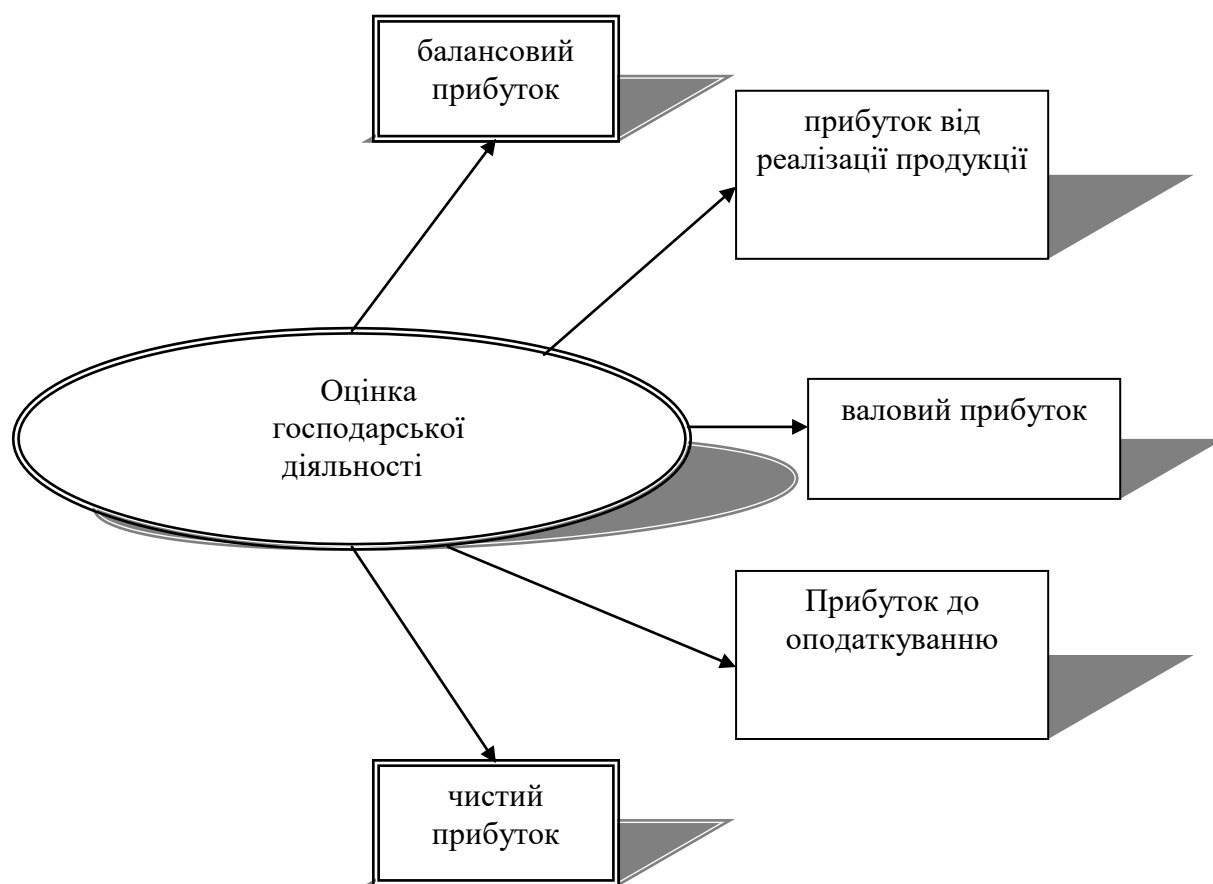

Рисунок 1.1 – Види прибутку, за допомогою яких здійснюється оцінка господарської діяльності підприємства

4. За періодом, який досліджується:

4.1 Базовий прибуток – це прибуток, який обирається як точка відліку для

оцінки змін і аналізу динаміки прибутку за кілька періодів. Базовий прибуток використовується для порівняння з поточним або плановим прибутком.

4.2 Плановий прибуток – це сума прибутку, яку підприємство очікує отримати в певному звітному періоді на основі планування доходів і витрат. Плановий прибуток є важливим елементом стратегічного управління та прогнозування фінансових результатів.

4.3 Фактичний прибуток – це реальний прибуток, отриманий підприємством у звітному періоді.

1.3 Особливості формування й використання прибутку

Прибуток є ключовим індикатором ефективності діяльності підприємства, оскільки він не лише відображає результативність виробничо-господарської роботи, а й є основним джерелом для формування як централізованих, так і децентралізованих фінансових ресурсів. Важливість прибутку в економічному житті підприємства полягає в тому, що він забезпечує можливості для розвитку, інвестування, покриття витрат та виплати податків.

На рисунку 1.2 зображена детальна схема процесу формування прибутку на підприємстві згідно з актуальними нормативами бухгалтерського обліку, встановленими в Україні. Ця схема допомагає краще зрозуміти етапи та принципи, які визначають підрахунок і розподіл прибутку у межах чинної фінансової системи [30].

Як видно з наведеного, загальний прибуток підприємства складається з двох основних компонентів: прибутку, отриманого від звичайної діяльності, і прибутку від надзвичайних подій. Прибуток, який отримується підприємством від звичайної діяльності, займає переважну частину загального прибутку, становлячи близько 95% від загальної суми. З цього прибутку більша частка припадає на прибуток, отриманий від операційної діяльності, а саме від

основної господарської діяльності підприємства, такої як реалізація продукції, виконання робіт та надання послуг [30].

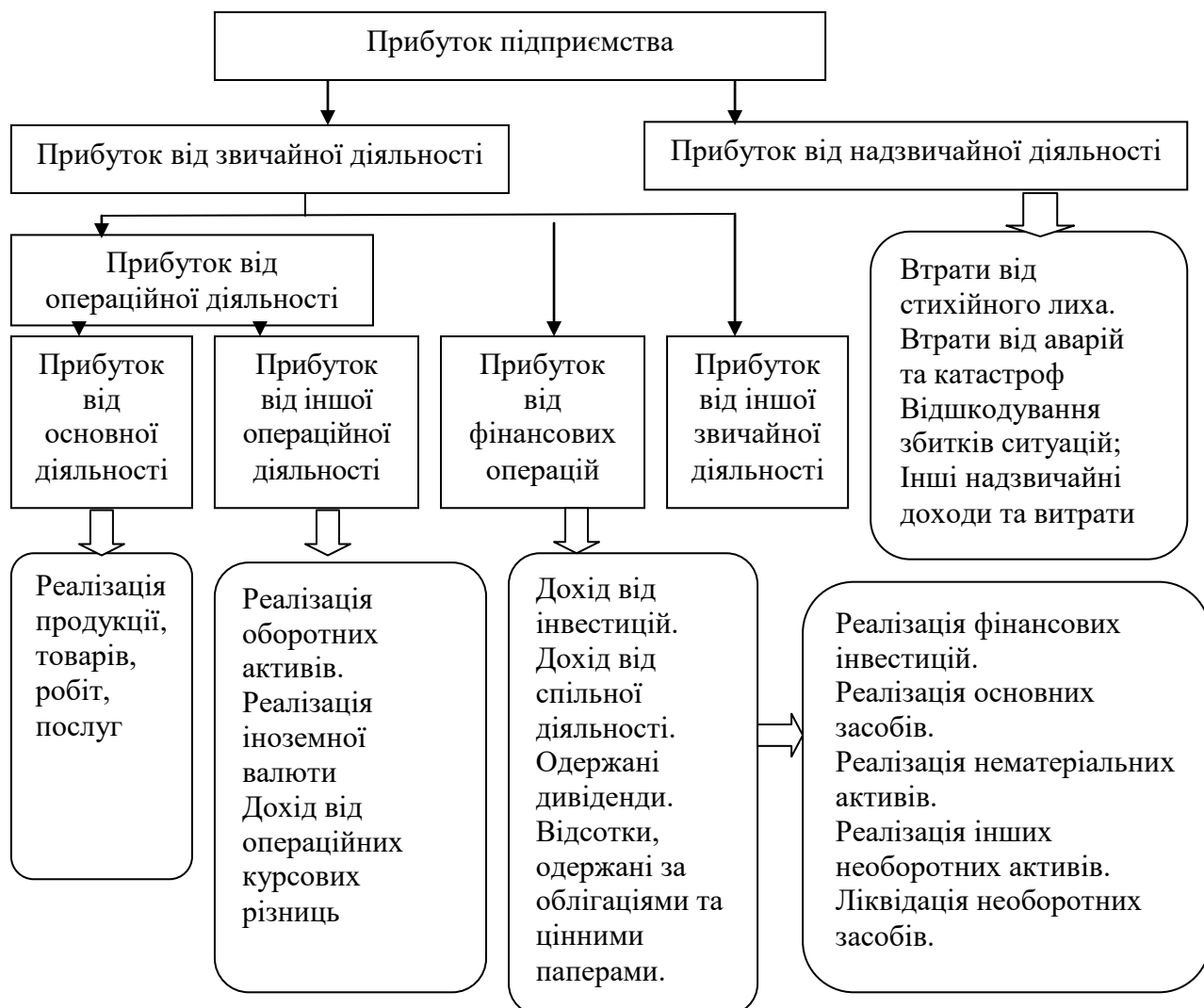

Рисунок 1.2 – Загальна схема формування прибутку підприємства

До категорії прибутку від іншої операційної діяльності відносяться різні доходи, пов'язані з реалізацією оборотних активів, наприклад, запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів або залишків незавершеного виробництва. Окрім того, сюди входить прибуток, отриманий від реалізації іноземної валюти, яка знаходиться у володінні підприємства і використовується для підтримки операційної діяльності, наприклад, для імпорту сировини або комплектуючих. Також варто зазначити прибуток, отриманий від операційної оренди, а також інші доходи, що виникають у процесі операційної діяльності підприємства, але не пов'язані з фінансовою чи інвестиційною діяльністю [27].

Загальний прибуток підприємства є результатом його економічної діяльності, що включає прибуток, отриманий як від звичайних операцій, так і від надзвичайних подій. Прибуток, який підприємство отримує від звичайної діяльності, становить приблизно 95% від загальної суми прибутку. Найбільшу частину цього прибутку формує операційна діяльність підприємства, що пов'язана із здійсненням основних видів діяльності, таких як виробництво та продаж продукції, виконання робіт та надання послуг. Окрім того, підприємство може отримувати прибуток від іншої операційної діяльності, зокрема від реалізації оборотних активів, таких як сировина, матеріали, напівфабрикати або залишки незавершеного виробництва. Також до цієї категорії відноситься прибуток від операцій з іноземною валютою, що використовується для забезпечення операційної діяльності підприємства, наприклад, для імпорту сировини або комплектуючих. Крім того, прибуток може бути отриманий від операційної оренди та інших операцій, що не належать до фінансової чи інвестиційної діяльності підприємства.

Розподіл та використання прибутку займають важливе місце у фінансовій політиці підприємства, адже прибуток є основним джерелом фінансування інвестиційних потреб і забезпечення економічних інтересів власників. Це складний і важливий господарський процес, який не тільки забезпечує покриття потреб підприємства, але й формує доходи держави. Механізм розподілу прибутку має бути таким, щоб стимулювати зростання ефективності виробництва та розвиток нових форм господарювання.

Один з головних аспектів у розподілі прибутку – це оптимальне співвідношення між часткою прибутку, що спрямовується до державного бюджету у вигляді податків, та тією частиною, що залишає підприємство для власних потреб. Важливо, щоб система розподілу прибутку була економічно обґрунтованою і забезпечувала виконання фінансових зобов'язань перед державою, водночас підтримуючи можливості підприємства для розвитку та задоволення своїх виробничих, матеріальних і соціальних потреб.

Процес розподілу та використання чистого прибутку, тобто прибутку, що

залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів, закріплюється в статуті підприємства. Принципова схема розподілу цього прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, зображена на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Схема розподілу чистого прибутку підприємства [24]

У сучасних умовах ринкової економіки важливе значення має правильне визначення і обґрунтування пропорцій, у яких прибуток підприємства має бути спрямований на різні цілі, включаючи виробничо-технічний розвиток, соціальний розвиток, формування фінансових резервів та виплати власникам або акціонерам у вигляді дивідендів. Однак не менш важливою є і роль прибутку як джерела для сплати штрафних санкцій, здійснення відрахувань на благодійні цілі, а також для погашення кредитів, отриманих з метою фінансування інвестицій.

Одним із ключових напрямків використання прибутку є формування фонду розвитку виробництва. Це власне джерело фінансування, яке підприємство використовує для підтримки і стимулювання зростання виробництва, технічного переозброєння, впровадження новітніх технологій та інших заходів, що сприяють розвитку та зміцненню матеріально-технічної бази підприємства. Це включає інвестиції в модернізацію обладнання, оновлення виробничих процесів і підвищення ефективності праці.

Не менш важливим є створення власного резервного фонду, який

забезпечує підприємство на випадок несподіваних фінансових труднощів, що можуть виникнути через тимчасову зміну ринкової кон'юнктури, стихійні лиха чи інші непередбачувані обставини. Резервний фонд слугує як фінансова подушка безпеки, що дозволяє стабільно функціонувати в умовах нестабільності.

Також чистий прибуток є основним джерелом виплат власникам підприємства, зокрема через дивіденди для акціонерних товариств. Це стимулює інтерес власників до підвищення ефективності роботи підприємства та його фінансових результатів. Виплата дивідендів є важливим елементом залучення інвесторів і підтримання їхнього інтересу до розвитку підприємства.

Для заохочення працівників до досягнення високих результатів у роботі на підприємстві часто створюється фонд споживання, кошти з якого спрямовуються на виплату винагород працівникам за підсумками року, преміювання за виконання важливих завдань, виплату премій за інші досягнення, а також надання матеріальної допомоги працівникам у разі потреби. Це стимулює підвищення продуктивності праці, покращує моральний клімат в колективі і дозволяє зберегти високу мотивацію співробітників.

Схема використання прибутку, з урахуванням усіх вищезазначених напрямків, наведена на рисунку 1.4, ілюструє пропорції та принципи, якими керуються підприємства під час розподілу своїх прибутків. Вона допомагає зрозуміти, як розподіляється прибуток між різними фінансовими потребами підприємства, а також між державними обов'язками та інтересами власників.

Отриманий підприємством прибуток є важливим ресурсом для забезпечення його подальшої діяльності та розвитку, оскільки він може бути використаний для задоволення різноманітних потреб [23]:

1. Формування фінансових ресурсів держави: частина прибутку спрямовується до державного бюджету у вигляді податків, що є основним джерелом фінансування бюджетних витрат.

2. Фінансування господарської діяльності підприємства: інша частина прибутку використовується для потреб самого підприємства, включаючи інвестиції в розвиток і підтримку його операційної діяльності.

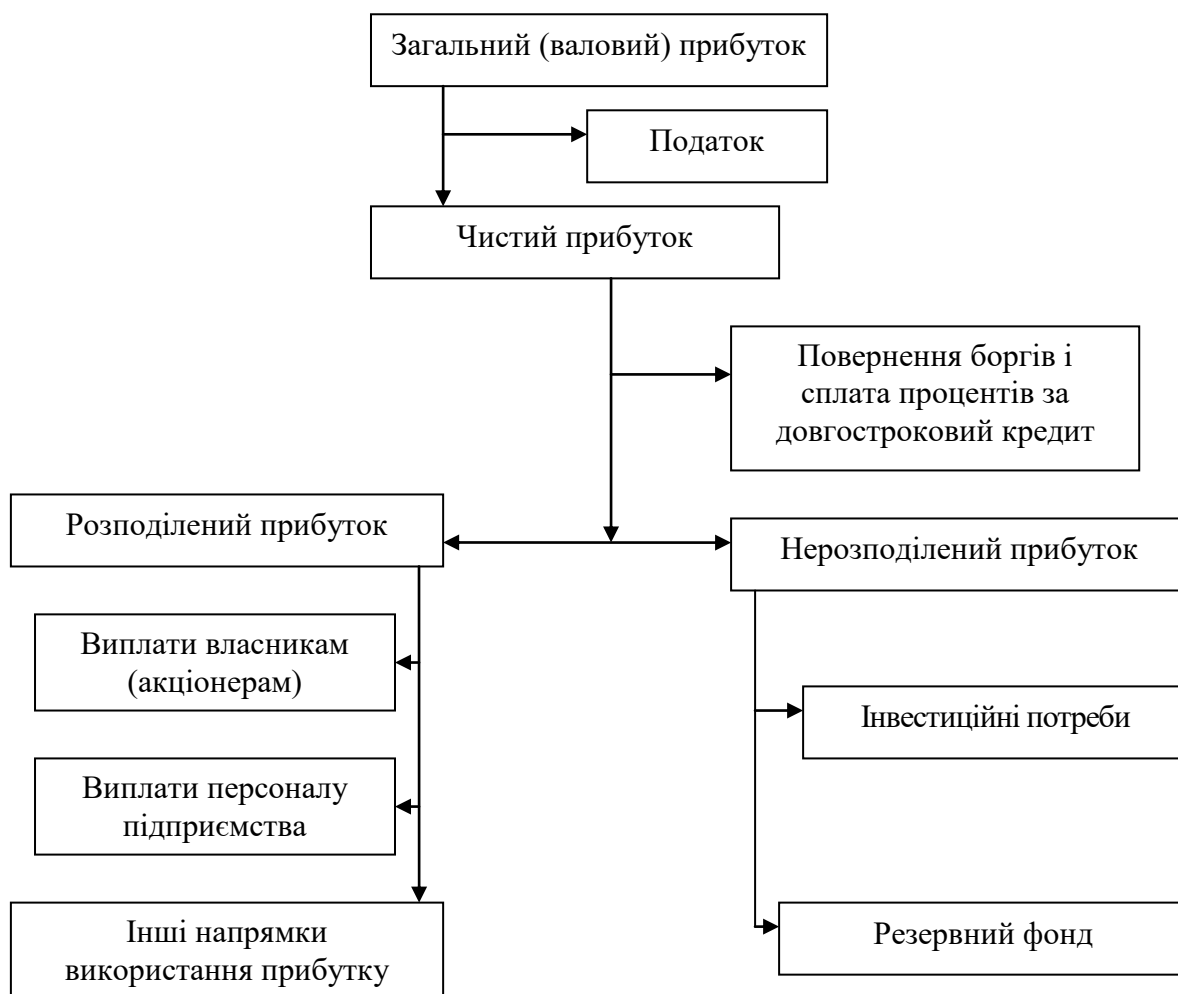

Рисунок 1.4 – Схема використання прибутку підприємства

Загалом, після сплати податку з валового прибутку, підприємство отримує чистий прибуток, з якого здійснюються подальші виплати [20]:

1. Виплата боргів та відсотків за кредити: перш за все, частина чистого прибутку використовується для покриття зобов'язань перед кредиторами, включаючи виплату відсотків по довгострокових кредитах.

2. Розподіл між власниками та персоналом: одна частина прибутку йде на виплату дивідендів акціонерам або засновникам підприємства, заохочення працівників за результати їхньої роботи (премії, бонуси), а також на благодійні внески чи допомогу різним організаціям.

3. Нерозподілений прибуток: інша частина прибутку залишаються в розпорядженні підприємства і спрямовується на інвестиційні потреби,

створення резервного фонду для покриття ризиків або розвитку підприємства.

Політика розподілу прибутку займає важливе місце в стратегії підприємства, оскільки її правильне здійснення впливає на багато аспектів:

- темпи реалізації стратегії розвитку підприємства залежать від того, як ефективно підприємство використовує свої внутрішні фінансові ресурси для реалізації своїх планів;
- рівень платоспроможності підприємства визначається політикою виплат, оскільки великі виплати на споживання можуть знизити здатність підприємства своєчасно виконувати фінансові зобов'язання;
- зростання ринкової вартості підприємства забезпечується через капіталізацію частини прибутку та ефективний розподіл цього прибутку на розвиток підприємства;
- мотивація працівників – правильний розподіл прибутку стимулює трудову активність і зростання продуктивності праці завдяки преміям та бонусам.

Таким чином, процес розподілу прибутку має важливу роль у формуванні та підтримці фінансової стабільності підприємства, а також у досягненні високих економічних результатів. Він є важливим елементом фінансової стратегії підприємства, що забезпечує не тільки його поточну стабільність, але й створює умови для подальшого розвитку та вдосконалення. Це допомагає підприємству покривати свої витрати, виконувати зобов'язання перед державою і кредиторами, а також підтримувати високий рівень соціальної відповідальності та залучати інвестиції для майбутнього зростання.

Зростання прибутку має важливе значення для забезпечення фінансової бази підприємства, що дозволяє йому самофінансуватися, розширювати свою діяльність, покривати матеріальні і соціальні потреби трудових колективів і виконувати зобов'язання перед державою, банками та іншими партнерами.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СФГ «ПОДІЛЛЯ»

2.1 Дослідження реального стану та економічного розвитку аграрної сфери на макро- та мезорівнях

Агропромисловий комплекс є однією з ключових складових економіки країни. Його значення в структурі держави важко переоцінити, адже саме цей сектор відповідає за забезпечення населення продуктами харчування, а також постачання сировини для таких галузей, як легка та харчова промисловість. Таким чином, розвиток аграрного сектору має надзвичайно важливе соціально-економічне та політичне значення, не тільки на рівні окремих країн, але й у глобальному контексті, в умовах інтеграції світових ринків.

Дослідження структури сільськогосподарських підприємств в Україні показує, що основну частину (73,2%) діючих підприємств складають фермерські господарства. На господарські товариства припадає лише 14,8% всіх зареєстрованих підприємств. Система класифікації сільськогосподарських підприємств за розмірами посівних площ свідчить, що у 2024 році понад половина підприємств (53,9%) використовувала площу менше 50 гектарів. Натомість лише 3,2% підприємств володіли земельними ділянками площею більше 3000 гектарів, що становить лише 1442 одиниці.

Ці статистичні дані вказують на те, що аграрний сектор в Україні має високу частку малих та середніх підприємств, в той час як великі аграрні холдинги займають незначну частину ринку. Проте, незважаючи на зменшення кількості діючих підприємств, важливою залишається їх роль у розвитку сільських територій, забезпеченні продовольчої безпеки країни та створенні робочих місць. Загалом, розвиток агропромислового комплексу потребує комплексного підходу, включаючи інвестиції в інфраструктуру, покращення технологій виробництва та переробки, а також підтримку малого та середнього бізнесу в сільській місцевості. Ці фактори є основою для забезпечення сталого економічного розвитку країни та підвищення рівня життя населення в аграрних

регіонах. Виробництво основних видів сільськогосподарських культур України наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Виробництво основних сільськогосподарських культур [21]

Назва культури	Роки				
	2010	2021	2022	2023	2024
Валовий збір, тис тонн					
Зернові та зернобобові культури	24459,0	39270,9	56746,8	46216,2	63051,3
Цукрові буряки (фабричні)	13198,8	13749,2	18740,5	18438,9	10789,4
Соняшник	3457,4	6771,5	8670,5	8387,1	11050,5
Картопля	19838,1	18704,8	24247,7	23250,2	22258,6
Овочі	5821,3	8122,4	9832,9	10016,7	9872,6
Плоди та ягоди	1452,6	1746,5	1896,3	2008,7	2295,3
Урожайність, центнерів з 1 га зібраної площі					
Зернові та зернобобові культури	19,4	26,9	37,0	31,2	39,9
Цукрові буряки (фабричні)	176,7	279,5	363,3	410,8	398,9
Соняшник	12,2	15,0	18,4	16,5	21,7
Картопля	121,6	132,5	168,0	161,0	159,7
Овочі	112,3	173,6	195,0	199,2	199,9
Плоди та ягоди	38,4	78,2	84,9	89,9	103,5
Посівна площа, тис га					
Зернові та зернобобові культури	13646	15090	15724	15449	16210
Цукрові буряки (фабричні)	856	501	532	458	280
Соняшник	2943	4572	4739	5194	5051
Картопля	1631	1412	1443	1444	1394
Овочі	519	468	504	503	494
Плоди та ягоди	378	223	223	223	222

Україна за рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями займає одне з провідних місць серед європейських країн, поступаючись лише Білорусі. За наявністю ріллі, яка складає 0,73 га на одного мешканця, Україна випереджає всі європейські країни. Важливо зазначити, що основну частину сільськогосподарських земель країни займають чорноземи, що складають 60% від загальної площі ріллі. Це підкреслює високий потенціал України для вирощування основних сільськогосподарських культур.

Статистичні дані, наведені в таблиці 2.1, свідчать про позитивну тенденцію у виробництві основних сільськогосподарських культур. За

досліджуваний період спостерігається зростання валового виробництва, за винятком цукрових буряків. Так, у 2022 та 2024 роках було отримано найвищі врожаї зернових та зернобобових культур, які становили 56,7 і 63,0 млн тонн відповідно, що значно більше порівняно з 2010 роком, коли цей показник становив 51,0 млн тонн.

Значне поліпшення показників урожайності спостерігається по всіх культурах. Наприклад, урожайність зернових культур зросла на 20,5 центнерів на гектар порівняно з базовим 2010 роком, що становить приріст на 27,8% порівняно з 2023 роком. По цукрових буряках приріст урожайності склав 222,2 центнери на гектар порівняно з 2010 роком, хоча в порівнянні з попереднім роком спостерігається незначне зниження на 3%. Виробництво плодів і ягід також значно зросло, збільшившись майже в три рази, що є важливим позитивним фактором для розвитку сільськогосподарської галузі.

Однак, незважаючи на загальне зростання врожайності, є деякі тенденції, що викликають занепокоєння. Наприклад, скорочення посівних площ під такими культурами, як картопля, овочі, плоди та ягоди, можна вважати виправданим з огляду на зміни в попиті та умовах вирощування. Водночас зменшення площ під цукровими буряками виглядає необґрунтованим, оскільки зростання урожайності могло б компенсувати скорочення площ.

Тваринництво є однією з основних галузей сільського господарства, від рівня розвитку якої значною мірою залежить продовольча безпека країни. Однак після розпаду СРСР ця галузь зазнала значних втрат, що призвело до різкого скорочення поголів'я та зниження рівня виробництва. Вівчарство майже повністю зникло, а загальні втрати в тваринництві стали катастрофічними.

У період з 2010 по 2024 рік поголів'я великої рогатої худоби скоротилось на 20,1 млн голів, що становить майже в п'ять разів. У тому числі кількість корів зменшилась на 5,9 млн голів, свиней – на 11,5 млн голів, овець та кіз – на 6,7 млн голів, а поголів'я птиці зменшилось на 15,8 млн голів. Ці зміни відображають не тільки зміни в структурі тваринництва, але й значні проблеми з забезпеченням продовольчої безпеки країни.

Аналогічну картину можна спостерігати і в секторі виробництва тваринницької продукції (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Виробництво основних видів продукції тваринництва [21]

Види продукції	Роки					
	2010	2015	2021	2022	2023	2024
М'ясо, тис тонн	4357,8	1662,8	2059,0	2143,8	2209,6	2389,4
у тому числі: яловичина та телятина	1985,4	754,3	427,7	399,1	388,5	427,8
свинина	1576,3	675,9	631,2	704,4	700,8	748,3
м'ясо птиці	708,4	193,2	953,5	995,2	1074,7	1168,3
баранина та козлятина	45,8	17,2	21,0	19,6	19,7	18,7
кролятина	30,2	13,9	13,5	14,0	14,2	14,2
конина	11,7	8,3	12,1	11,5	11,7	12,1
Молоко, тис тонн	24508,3	12657,9	11248,5	11086,0	11377,6	11488,2
Яйця, млн шт	16286,7	8808,6	17052,3	18689,8	19110,5	19614,8
Вовна, тонн	29804	3400	4192	3877	3577	3520
Мед, тонн	50858	52439	70873	70311	70134	73713

Виробництво м'яса, молока та вовни скоротилось на значні обсяги. Зокрема, з 2010 року реалізація худоби і птиці на забій зменшилась на 2 млн. тонн або майже в 1,8 рази. Виробництво молока знизилось на 13 млн тонн, що становить скорочення в 2,1 рази, а виробництво вовни скоротилось на 26,3 тис тонн, або в 8,5 рази. Водночас спостерігається збільшення виробництва яєць і меду: кількість яєць зросла на 3,3 млн шт. (на 20%), а виробництво меду збільшилось на 22,8 тис. тонн (на 45%).

Історично виробництво продуктів харчування було не лише основною складовою господарської діяльності людини, але й сферою, яка визначала соціальну організацію суспільства в цілому. Стан цієї галузі є показником рівня розвитку економіки та суспільства, оскільки продовольча безпека та ефективність аграрного виробництва безпосередньо впливають на загальний добробут населення та соціально-економічну стабільність країни.

Хмельницька область є однією з аграрних регіонів України, де значна частина валового регіонального продукту формується завдяки

сільськогосподарським підприємствам. Це підкреслює важливість агропромислового комплексу для забезпечення економічного розвитку регіону та підвищення життєвого рівня місцевого населення.

Аналіз змін обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у Хмельницькій області за 2010-2024 роки, представлений на рисунку 2.1, показує певні негативні тенденції. З 2010 року виробництво продукції значно скоротилось, зменшившись на 1,3 рази. Якщо у 2010 році обсяг виробництва складав 7953 млн грн, то вже в 2024 році цей показник знизився до 6434 млн грн. Це свідчить про суттєву втрату потенціалу в аграрному секторі, що є наслідком різних економічних, політичних та соціальних факторів, які мали місце в пострадянський період.

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства у розрізі сфер діяльності (у порівнянних цінах) [22]

Попри незначне підвищення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Хмельницькій області між 2020 та 2024 роками, цей приріст не є достатнім для досягнення рівня виробництва 2010 року. Зокрема, хоча збільшення обсягів в галузях рослинництва і тваринництва можна оцінювати як позитивний крок, необхідно вжити комплексні заходи для значного покращення ситуації. Це включає модернізацію сільськогосподарського

виробництва, впровадження сучасних технологій, оптимізацію використання земельних ресурсів і розвиток інфраструктури аграрної галузі.

Для більш детального розуміння ситуації та визначення напрямів для покращення діяльності сільськогосподарських підприємств Хмельницької області важливим є проведення аналізу основних показників їх роботи за період 2015-2024 років (табл. 2.3). Такий аналіз дасть можливість точніше оцінити темпи зростання, виявити слабкі місця в розвитку галузі та визначити пріоритетні напрямки для подальшого розвитку аграрної сфери в регіоні.

Таблиця 2.3 – Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Хмельницької області [22]

Назва показника						Відхилення	
	2015	2021	2022	2023	2024	абсол	%
Рівень рентабельності операційної діяльності, відсотків	17	18,9	11,8	28,4	32,2	15,2	89,41
Чистий прибуток (збиток), млн грн	133	283,2	205	278	972,7	839,7	у 7,3 р.
Підприємства, які одержали чистий прибуток відсотків до загальної кількості	56,2	75,8	77,7	80	84,7	28,5	50,71
Чистий фінансовий результат, млн грн	181,3	336,9	320	579	1289	1108,1	у 7,7 р.
Підприємства, які одержали чистий збиток відсотків до загальної кількості	43,8	24,2	22,3	20	15,3	-28,5	-65,06
Чистий фінансовий результат, млн грн	48,3	53,7	116	301	316,7	268,4	у 6,5 р.

Незважаючи на війну та складні економічні умови, сільськогосподарські підприємства змогли забезпечити поступове зростання ключових фінансових показників. Одним з основних досягнень є значне збільшення рентабельності операційної діяльності: від 17,0% у 2015 році до 32,2% у 2024 році. Це свідчить про ефективність використання ресурсів та покращення фінансового стану галузі, навіть в умовах загальних економічних труднощів. Також варто відзначити значне зростання показника чистого прибутку сільськогосподарських підприємств. Якщо у 2015 році чистий прибуток становив 133 млн грн, то до 2024 року він зріс до 972,7 млн грн, що майже в 7,3

рази більше. Це свідчить про покращення фінансової стабільності галузі та підвищення її економічної привабливості для інвесторів. Крім того, частка підприємств, які отримали прибуток, зросла з 56,2% до 84,7%, що є додатковим підтвердженням позитивних змін у галузі.

Отже, загалом можна зробити висновок, що Хмельницька область перебуває на шляху до стабільного економічного розвитку аграрної сфери, хоча для досягнення рівня минулих років необхідно продовжувати працювати над підвищенням ефективності виробництва, оптимізацією трудових ресурсів та впровадженням інноваційних технологій у сільському господарстві.

2.2 Основні техніко-економічні показники та загальна характеристика СФГ «ПОДІЛЛЯ»

Селянське (фермерське) господарство «Поділля» бере свій початок розвитку на початку 2000-х років, коли в Україні активно формувався ринок сільськогосподарських земель і з'явилися перші можливості для створення приватних фермерських господарств. У цей час у селі Правдівка було засноване невелике сімейне господарство, яке мало на меті забезпечити стабільний дохід для родин та водночас розвивати місцеве сільське господарство.

Перші роки діяльності були непростими. Господарство працювало на обмежених площах земель, які були надані в постійне користування, використовуючи переважно застарілу техніку, що залишалися ще з колишніх колгоспів.

Основними культурами були пшениця та ячмінь, адже вони традиційно вирощувалися в регіоні та мали стабільний попит. Продукція реалізовувалася переважно на місцевих ринках і через невеликі заготівельні підприємства. Попри обмежені ресурси, господарство поступово зміцнювалося. Власники робили ставку на дисципліноване ведення бухгалтерського та податкового

обліку, що дозволяло уникати штрафних санкцій і створювало репутацію надійного партнера.

Важливим етапом стало офіційне внесення господарство до Єдиного державного реєстру у 2008 році. Це надало йому статус юридичної особи, що відкрило доступ до банківських послуг, можливість укласти довгострокові договори оренди та співпрацювати з більшими контрагентами. Саме з цього моменту почався перехід від невеликого сімейного господарства до більш структурованого агропідприємства.

У 2010-х роках господарство почало експериментувати з новими культурами, серед яких особливе місце зайняла соя. Вибір був зумовлений як економічними факторами (висока рентабельність, попит на внутрішньому та зовнішньому ринках), так і агротехнічними (соя збагачує ґрунт азотом, що позитивно впливає на врожайність інших культур). Саме тоді було закладено основу тієї спеціалізації, яка визначає діяльність СФГ «ПОДІЛЛЯ» і сьогодні.

Упродовж 2009-2022 років господарство поступово зміцнювало свої позиції. Було збільшено площі орендованих земель, оновлено технічну базу, придбано трактори, комбайни, вантажні автомобілі та інші основні засоби. Водночас формувалися сталі партнерські відносини з постачальниками пального, добрив та засобів захисту рослин. Це дозволило забезпечити стабільність виробництва та підвищити його ефективність.

Важливим кроком у розвитку стало отримання статусу платника податку на додану вартість у березні 2023 року. Це дало можливість господарству працювати з ширшим колом контрагентів, підвищити прозорість фінансових операцій та інтегруватися у сучасну систему електронного документообігу.

Новий етап розвитку розпочався у 2024 році, коли керівництвом було змінено управлінські підходи, які супроводжувалися оновленням підходів до ведення бізнесу: було зроблено акцент на цифровізацію обліку, фінансовий моніторинг та впровадження сучасних аналітичних інструментів. У цей же період господарство отримало у власність перші земельні ділянки, що стало результатом змін у земельному законодавстві України. Це дозволило зміцнити

ресурсну базу та зменшити залежність від орендодавців.

Станом на 2025 рік СФГ «ПОДІЛЛЯ» обробляє понад 100 га земельних угідь, з яких основна частина відведена під сою. Господарство використовує власне насіння, що знижує собівартість виробництва, а також активно застосовує сучасні добрива та засоби захисту рослин. У штаті працює вісім найманих працівників, з якими укладені трудові договори. У власності та користуванні перебувають склади, трактори, комбайни, вантажні автомобілі та інша техніка, необхідна для забезпечення повного циклу виробництва.

СФГ «ПОДІЛЛЯ» відіграє важливу роль у розвитку місцевої громади: створює робочі місця, забезпечує продовольчу безпеку регіону та сприяє розвитку аграрної інфраструктури. Його діяльність є прикладом того, як малий агробізнес може успішно адаптуватися до змін у законодавстві та ринкових умовах, використовуючи сучасні інструменти управління та аналітики.

У таблиці 2.4 представлені дані, які дають змогу здійснити аналіз основних показників діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ» за період 2022-2024 роки.

Таблиця 2.4 – Основні техніко-економічні показники СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Ч.ч.	Показник	Рік			Темп змін, %	
		2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
1	Разом доходи, тис. грн	137,3	2960,4	959,5	2156,15	32,41
2	Разом витрати, тис. грн	–	994,7	683,4	–	68,70
3	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	137,3	1965,7	276,1	1431,68	14,04
4	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1	1	4	100	400
5	Чистий дохід на одного працівника, тис. грн/особу	137,3	2960,4	239,87	2156,15	8,10
6	Фонд оплати праці працівників, тис. грн	93,6	98,4	523,2	105,13	531,71
7	Середньорічна заробітна плата одного працівника, тис. грн	93,6	98,4	130,8	105,13	132,93
8	Витрати на одну гривню продукції, грн	–	0,336	0,712	–	211,98
9	Рентабельність, %:	100	66,39	28,77	–	–
	- доходу					
	- витрат	–	197,62	40,40	–	–

Разом доходи сільськогосподарського фермерського господарства (СФГ) «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки демонструє значні коливання. У 2022 році склали 137,3 тис. грн, вже у 2023 році ситуація покращується, і разом доходи становлять 2960,4 тис. грн. Однак у 2024 році він знижується до 959,5 тис. грн, що є суттєвим падінням. У процентному вираженні зниження чистого доходу за 2023-2024 роки склало 67,59%.

Схожу тенденцію спостерігаємо й з разом витрати. У 2022 році разом витрати не були зафіксовані, а в 2023 році вона склала 994,7 тис. грн. У 2024 році цей показник знизився до 683,4 тис. грн, що становить значне падіння. За 2023-2024 роки собівартість продукції зменшилася на 67,59%.

Що стосується фінансового результату до оподаткування, то у 2022 році він склав 137,3 тис. грн. У 2023 році господарство змогло досягти прибутку на рівні 1965,7 тис. грн, але вже в 2024 році він зменшився до 276,1 тис. грн. Таким чином, у процентному відношенні, за 2023-2024 роки, прибуток від реалізації впав на 85,96%.

Середньооблікова чисельність працівників СФГ «ПОДІЛЛЯ» за період 2022-2023 років залишалася стабільною, складаючи лише 1 особу. Однак у 2024 році даний показник збільшився до 4 осіб. Це свідчить про можливі зміни в структурі господарства, зокрема, розширення виробничих потужностей чи необхідність залучення додаткового персоналу для забезпечення діяльності. Зміни у чисельності працівників, вплинули на загальний фонд заробітної плати.

У 2023 році загальний фонд заробітної плати складав 98,4 тис. грн, а вже в 2024 році цей показник зріс до 523,2 тис. грн. Таке суттєве збільшення можна пояснити кількома факторами, серед яких основним є підвищення мінімальної заробітної плати в Україні, а також в цілому в сільському господарстві. Зростання фонду заробітної плати, призвело до збільшення середньорічної заробітної плати одного працівника СФГ «ПОДІЛЛЯ». У 2023 році середньорічна заробітна плата становила 98,4 тис. грн, а в 2024 році вона зросла до 130,8 тис. грн.

Зазначені зміни в доходах, витратах, чисельності працівників та

заробітній платі надають цінну інформацію для аналізу економічної ситуації в розрізі трьох років, що дозволяє зробити висновки про фінансову стабільність і стратегічний розвиток СФГ «ПОДІЛЛЯ». В таблиці 2.5 наведено фактичний обсяг реалізації продукції СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки.

Таблиця 2.5 – Фактичний обсяг продажу продукції СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Рік	Фактичний обсяг, тис. грн	Темп змін, %
2022	–	–
2023	2448	–
2024	473,7	19,35

Фактичний обсяг продажів сільськогосподарського фермерського господарства (СФГ) «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки характеризується значними коливаннями. У 2022 році обсяг продажів був відсутній, що можна пояснити низьким рівнем економічної активності або тимчасовими труднощами в господарстві. Однак у 2023 році продажі різко зросли до 2448 тис. грн, що вказує на відновлення діяльності підприємства і позитивні зміни в економічному становищі на той час.

На жаль, у 2024 році відбулося суттєве зниження обсягу продажів до 473,7 тис. грн, що становить майже 81% падіння порівняно з попереднім роком. Це падіння обсягу продажів можна пояснити цілою низкою факторів. Одним із основних є зменшення платоспроможності населення, яке значно постраждало через погіршення загальної економічної ситуації в країні. Низький рівень доходів у населення став основною перешкодою для купівлі продукції. Крім того, важливим фактором, що вплинув на спад обсягів продажів, є військові дії на території України, які значно ускладнили логістику та доступ до ринків, а також призвели до загального зниження попиту на продукцію в умовах війни. Всі ці фактори в сукупності сприяли зменшенню доходів підприємства у 2024 році, незважаючи на позитивний результат у 2023 році.

Загалом, обсяг продажів СФГ «ПОДІЛЛЯ» за цей період показав значні коливання, що свідчить про високу залежність господарства від зовнішніх

економічних факторів, зокрема від платоспроможності населення та загальної ситуації в країні.

2.3 Аналіз ефективності використання ресурсів сільськогосподарського фермерського господарства

Основні засоби є одним із найбільш важливих стратегічних ресурсів для господарства, оскільки їх ефективне використання безпосередньо впливає на результативність і продуктивність усієї діяльності. Ці ресурси займають центральне місце у виробничих процесах і служать основою для нормального функціонування. Від того, скільки ефективно використовуються основні засоби, залежить не тільки діяльність, але й фінансова стабільність і рентабельність в умовах змін на ринку та конкурентного середовища [13].

Основні засоби підприємства – це довгострокові матеріальні активи, які відіграють ключову роль у виробничому процесі та мають значну вартість. Вони служать фундаментом для здійснення основних видів діяльності і використовуються протягом тривалого часу. У процесі експлуатації основні засоби не лише знижують свою вартість через зношування або моральне старіння, а й передають частину цієї вартості на вартість готової продукції. Це відбувається завдяки механізму амортизації, який забезпечує поступове перенесення вартості основних засобів на собівартість виготовленої продукції.

Не є винятком і підприємство, яке ми досліджуємо, а саме сільськогосподарське фермерське господарство (СФГ) «ПОДІЛЛЯ», яке спеціалізується на вирощуванні сільськогосподарської продукції. Для досягнення високої продуктивності та забезпечення високої якості продукції таке господарство повинно активно використовувати складне, дороге та сучасне обладнання. Це обладнання потребує регулярної експлуатації і своєчасного технічного обслуговування, щоб забезпечити безперебійну роботу

та запобігти виникненню неочікуваних поломок, які можуть призвести до зупинки виробництва.

Використання сучасних технологій дозволяє оптимізувати використання ресурсів, скорочувати час на виготовлення одиниць продукції та знижувати ймовірність виникнення помилок, що є суттєвим для підвищення якості. Також автоматизація та цифровізація дозволяють зменшити залежність від людського фактора, підвищуючи точність і стабільність виробництва. У результаті, господарство може значно підвищити свою продуктивність, що сприяє зменшенню собівартості продукції і забезпеченню стабільних прибутків, навіть у конкурентному середовищі [7].

У таблиці 2.6 представлено аналіз ефективності використання основних засобів СФГ «ПОДІЛЛЯ» за період з 2022 по 2024 роки. Цей аналіз дає змогу детально оцінити, як господарство використовувало свої основні засоби протягом вказаного періоду та як ці ресурси впливали на досягнуті результати. Вивчення даних таблиці дозволяє виявити ключові тенденції в ефективності використання основних засобів, що, допомагає зрозуміти, наскільки раціонально і продуктивно було використано наявне обладнання та інші матеріальні активи.

Таблиця 2.6 – Аналіз ефективності використання основних засобів СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Темп змін, %	
	2022	202	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
Разом доходи, тис. грн	137,3	2960,4	959,5	2156,15	32,41
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	160,05	81,4	1151,5	50,86	1414,62
Середньооблікова чисельність працівників, осіб:	1	1	4	100	400
Фондовіддача, грн	0,86	36,37	0,83	4229,07	2,28
Фондомісткість, грн	1,16	0,03	1,20	2,58	4000
Фондоозброєність, тис. грн/особу	160,05	81,4	287,87	50,86	353,65

Аналіз показників за 2022-2024 роки свідчить про значні зміни в ефективності використання основних засобів господарства, де спостерігаються

як позитивні, так і негативні тенденції. Одним із ключових показників є фондовіддача, що характеризує обсяг виробленої продукції на одиницю вартості основних засобів. Динаміка цього показника демонструє суттєві коливання. Якщо в 2022 році фондовіддача склала 0,86 грн, то у 2023 році вона становила 36,37 грн, а вже в 2024 році різко знизилась до 0,83 грн. Таке значне падіння вказує на те, що господарству не вдалося досягти високих темпів зростання продажів у 2023-2024 роках, при цьому кількість основних засобів залишалась на досить високому рівні. Це може бути сигналом необхідності оптимізації використання наявних основних засобів або навіть їх оновлення. Схоже, господарство не змогло ефективно використати свої ресурси, що відображається у зниженні фондовіддачі.

З іншого боку, фондомісткість, яка показує кількість основних засобів на одиницю продукції, має протилежну динаміку. Якщо в 2022 році цей показник склав 1,16 грн, то в 2023 році він становив 0,03 грн, а в 2024 році зріс до 1,20 грн. Така зміна свідчить про те, що господарство стало більш капіталомістким: воно збільшило свої інвестиції в основні засоби, однак це не супроводжувалося відповідним зростанням продуктивності. З одного боку, такий ріст може вказувати на розширення масштабів виробництва або модернізацію обладнання, а з іншого – на зниження ефективності використання цих інвестицій. Таким чином, господарство може стикатися з проблемою неефективного використання свого технічного потенціалу.

Проте є й позитивні зміни у використанні основних засобів, що відображаються в фондоозброєності – показнику, який характеризує кількість основних засобів, що припадає на одного працівника. За період з 2022 по 2024 роки фондоозброєність значно покращилась: з 160,05 тис. грн на людину у 2022 році до 287,87 тис. грн на людину у 2024 році. Це свідчить про значне збільшення оснащення працівників основними засобами, що може бути результатом інвестицій у нове обладнання або модернізацію наявного. Підвищення фондоозброєності є позитивним сигналом для розвитку господарства, оскільки воно може сприяти поліпшенню умов праці та

збільшенню виробничих потужностей. В перспективі такі інвестиції можуть підвищити продуктивність праці, що позитивно вплине на загальну ефективність господарства. Отже, хоча показники ефективності використання основних засобів демонструють певну нестабільність, є ознаки як позитивних змін, так і проблем, які потребують уваги керівництва для подальшого вдосконалення управління ресурсами та оптимізації виробничих процесів.

Персонал є одним із ключових елементів, що визначають ефективність діяльності господарства. Його роль у комерційному процесі важко переоцінити, адже саме від професіоналізму, кваліфікації та мотивації працівників залежить успіх у виконанні виробничо-господарських завдань та досягнення поставлених стратегічних цілей [19].

У сучасних умовах, коли конкурентоспроможність господарства залежить не тільки від технологічних можливостей та ресурсів, але й від ефективності організації праці та взаємодії між працівниками, персонал стає важливим активом для його розвитку. Показники продуктивності та результативності безпосередньо корелюють з тим, наскільки організовано використання трудових ресурсів та як вони сприяють виконанню стратегічних завдань.

Ефективність роботи персоналу визначається не лише здатністю виконувати завдання, але й умінням швидко адаптуватися до змінюваних умов ринку, реагувати на зовнішні виклики та знижувати вплив непередбачуваних негативних факторів. Успішне управління персоналом вимагає комплексного підходу: від залучення кваліфікованих кадрів до їхнього подальшого розвитку, професійного навчання та мотивації. Всі ці фактори разом забезпечують підвищення ефективності виробничих процесів, зменшення витрат та покращення якості продукції, що в кінцевому результаті підвищує конкурентоспроможність господарства.

Проте сучасні господарства часто стикаються з проблемами у використанні своїх трудових ресурсів. Це можуть бути такі труднощі, як недостатня мотивація працівників, відсутність чітких планів розвитку кар'єри, недостатня кваліфікація або відсутність можливостей для зростання. Такі

проблеми можуть знижувати ефективність роботи колективу, а отже, впливати на загальну продуктивність господарства. Важливо вчасно ідентифікувати ці питання, щоб своєчасно вжити заходів для їх вирішення. В цьому контексті аналіз кадрової політики та ефективності використання трудових ресурсів є необхідним інструментом для виявлення слабких місць та визначення напрямків для покращення.

У таблиці 2.7 наведено детальний аналіз ефективності використання трудових ресурсів СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки.

Таблиця 2.7 – Аналіз ефективності використання трудових ресурсів

Показник	Рік			Темп змін, (+,-)	
	2022	2023	2024	2023-2022	2024-2023
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1	1	4	–	3
Відпрацьовано за рік одним працівником, дні	214	215	218	1	3
Відпрацьовано за рік одним працівником, годин	1712	1720	1744	8	24
Середня тривалість робочого дня, годин	8	8	8	–	–
Загальна кількість відпрацьованого часу: - людино-днів	214	215	872	1	657
- людино-годин	1712	1720	3488	8	1768

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки дає змогу зробити кілька важливих висновків, які можуть вказувати як на стабільність, так і на певні позитивні зміни в організації праці господарства. За цей період спостерігається стабільність у режимі роботи: у 2022 році працівники господарства відпрацювали 214 днів або 1712 годин, у 2023 році – 215 днів або 1720 годин, а в 2024 році – 218 днів або 1744 години. Середня тривалість робочого дня протягом цього періоду залишалася незмінною – 8 годин, що свідчить про сталість організації робочого часу та збереження трудової дисципліни.

Однак, незважаючи на стабільність у кількості робочих днів, загальна кількість відпрацьованого часу має тенденцію до зростання. Якщо в 2022 році

сума відпрацьованих працівниками днів становила 214 днів (1712 годин), то в 2023 році вона збільшилась до 215 днів (1720 годин), а у 2024 році загальна кількість відпрацьованих годин збільшилась до 3488 годин (872 дні). Це свідчить про збільшення загальної кількості працюючих працівників або зміни в організації праці, що призвели до збільшення обсягу відпрацьованого часу. Подібна динаміка може бути результатом кількох факторів: зростання чисельності персоналу або змін, які спричинили збільшення робочого часу.

У таблиці 2.8 представлено динаміку ефективності праці на СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки, що дозволяє детальніше оцінити, як зміни в кількості відпрацьованого часу впливають на виробничі результати господарства. Ці дані допоможуть визначити, чи зміни в трудовій організації призводять до підвищення ефективності, чи є необхідність в оптимізації процесів для досягнення кращих результатів.

Таблиця 2.8 – Динаміка ефективності праці СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Темп змін, (+,-)	
	2022	2023	2024	2023-2022	2024-2023
Разом доходи, тис. грн	137,3	2960,4	959,5	2823,1	-2000,9
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1	1	4	–	3
Кількість робочих днів, дні	214	215	218	1	3
Середня тривалість робочого дня, годин	8	8	8	–	–
Загальна кількість відпрацьованого часу: - людино-днів	214	215	872	1	657
- людино-годин	1712	1720	3488	8	1768
Чистий дохід на одного працівника, тис. грн/особу	137,3	2960,4	239,87	2823,1	-2720,53
Середньоденний виробіток працівника, тис. грн/особу	0,641	13,769	1,100	13,13	-12,67
Середньогодинний виробіток працівника, тис. грн/особу	0,080	1,721	0,275	1,64	-1,45

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 2.8, можна виділити певні позитивні тенденції в ефективності праці на СФГ «ПОДІЛЛЯ», але також варто звернути

увагу на деякі коливання показників, що потребують додаткового вивчення для точнішого розуміння причин таких змін. У 2022 році чистий дохід на одного працівника склав 137,3 тис. грн/особу, у 2023 році склав 2960,4 тис. грн/особу, а в 2024 році знизився до 239,87 тис. грн/особу. Попри високий дохід у 2023 році, його різке падіння в 2024 році потребує глибшого аналізу. Ймовірно, це може бути пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва, падінням попиту на продукцію чи змінами в ринкових умовах. Важливо з'ясувати конкретні причини, що призвели до такого спаду, щоб вжити необхідних заходів для корекції ситуації.

Середньоденний виробіток демонструє схожу картину з коливаннями: у 2022 році цей показник склав 0,641 тис. грн/особу, у 2023 році він складав 13,769 тис. грн/особу, а в 2024 році знизився до 1,1 тис. грн/особу. Хоча в 2024 році спостерігається значне зниження виробітку порівняно з попереднім роком, в цілому можна відзначити позитивну тенденцію до зростання виробітку в період з 2022 по 2023 рік. Причини зниження у 2024 році можуть бути пов'язані з різними факторами, такими як скорочення виробничих обсягів, зміни в організації роботи, або зміна попиту на продукцію. Важливо виявити ці чинники, щоб забезпечити стабільність та подальше зростання показників.

Середньогодинний виробіток також показує коливання: у 2022 році цей показник склав 0,08 тис. грн/особу, у 2023 році він становив 1,721 тис. грн/особу, а в 2024 році знизився до 0,275 тис. грн/особу. Це зниження може свідчити про зменшення ефективності використання робочого часу в 2024 році порівняно з 2023 роком. Однак навіть після цього зниження цей показник все ще вказує на досить ефективне використання трудових ресурсів. Ймовірно, зниження середньогодинного виробітку пов'язане з внутрішніми змінами в організації праці або з технологічними трансформаціями, які потребують подальшого аналізу для виявлення потенційних сфер для оптимізації.

Загалом, хоча всі ці показники демонструють певні коливання і зниження в 2024 році, вони все одно вказують на наявність потенціалу для підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Однак для досягнення

стабільного зростання ефективності праці важливо виявити та усунути причини коливань. Визначення цих факторів дозволить вжити необхідних заходів для оптимізації робочих процесів, покращення організації праці та збільшення виробничих результатів, що в підсумку призведе до підвищення загальної ефективності господарства.

Один з ключових аспектів ефективної роботи господарства – це система оплати праці, яка тісно пов'язана з виконанням працівниками своїх професійних обов'язків. Важливою складовою цієї системи є впровадження заходів, які стимулюють високу якість виконання роботи [9]. Для кращого розуміння ефективності системи оплати праці в контексті конкретного господарства, в таблиці 2.9 наведено детальний аналіз фонду оплати праці сільськогосподарського фермерського господарства (СФГ) «ПОДІЛЛЯ» за період 2022-2024 років.

Таблиця 2.9 – Аналіз фонду оплати праці СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Одиниці виміру	Рік			Темп змін, %	
		2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
Фонд оплати праці працівників	тис. грн	93,6	98,4	523,2	105,13	531,71
Середньооблікова чисельність працівників:	осіб	1	1	4	100	400
Середньорічна заробітна плата одного працівника	тис. грн	93,6	98,4	130,8	105,13	132,93

У період 2022-2024 років фонд оплати праці працівників СФГ «ПОДІЛЛЯ» зазнав значних змін, що відображають як внутрішні, так і зовнішні фактори, зокрема підвищення мінімальної заробітної плати в Україні та зміни у структурі чисельності працівників. Протягом цього періоду спостерігається постійне зростання фонду оплати праці, що можна пояснити кількома важливими економічними і соціальними факторами. У 2022 році загальний фонд оплати праці складав 93,6 тис. грн, що було результатом стабільної економічної ситуації та рівня мінімальної заробітної плати, що діяла на той

момент. Однак уже в 2023 році цей показник зріс до 98,4 тис. грн, що свідчить про певні коригування у ставках заробітної плати та збільшення витрат на оплату праці через інфляційні процеси в країні. Проте найбільше зростання фонду оплати праці сталося у 2024 році, коли він досягнув 523,2 тис. грн. Це стрибкоподібне збільшення пояснюється не тільки зростанням мінімальної заробітної плати, але й підвищенням середньооблікової чисельності працівників, що спричинило необхідність додаткових витрат на зарплату.

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки свідчить про позитивні тенденції в управлінні персоналом. Воно змогло не лише забезпечити стабільне зростання фонду оплати праці, але й підвищити рівень мотивації та продуктивності своїх працівників. Високий рівень виконання завдань працівниками є результатом ефективної організації праці та створення сприятливих умов для розвитку професійного потенціалу. Особливу увагу заслуговує система мотивації персоналу, що включає не лише грошові виплати, але й інші форми заохочення, такі як тренінги, курси підвищення кваліфікації та програми кар'єрного росту. Це дозволило підприємству залучати висококваліфікованих фахівців та утримувати досвідчених працівників.

2.4 Аналіз прибутковості фермерського господарства

2.4.1 Аналіз фінансових результатів господарства

У ринковій економіці, що ґрунтується на принципах вільної конкуренції, підприємці мають свободу вибору форм і методів ведення бізнесу. Перевага надається приватній та колективній власності, що є основою розвитку бізнесу. Основний принцип, який регулює діяльність підприємств, – це ринкове саморегулювання. У таких умовах підприємства мають адаптуватися до швидко змінюваного середовища, де кожне рішення, від інвестицій до стратегії

управління, має бути продиктоване прагненням до досягнення прибутку.

Оцінка фінансового стану господарства в умовах ринкових відносин стає критично важливою не лише для забезпечення його економічної стабільності, а й для формування конкурентоспроможності на ринку. Зокрема, фінансова надійність і здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання визначають рівень довіри з боку партнерів і споживачів, що в кінцевому рахунку може вплинути на успіх або його крах.

Одним із основних інструментів аналізу фінансового стану є оцінка звіту про фінансові результати. Цей документ відображає ефективність управління ресурсами господарства, рівень доходів і витрат, а також загальний фінансовий результат – прибуток або збиток. Важливо розуміти, що прибуток є ключовим фактором, що безпосередньо впливає на його фінансову стабільність і здатність до розвитку. Тому аналіз фінансових результатів, а саме процесу формування прибутку, має велике значення для оцінки потенціалу підприємства в умовах конкуренції [26].

Серед основних показників, що характеризують фінансові результати господарства, виділяють абсолютний показник прибутку та відносні показники рентабельності, які дають змогу оцінити ефективність використання ресурсів і порівняти результати з іншими господарствами в галузі. Вивчення цих показників допомагає сформуванню об'єктивну картину фінансового становища господарства, а також визначити, які фактори впливають на прибутковість і які заходи можуть бути вжиті для покращення результатів діяльності.

В таблиці 2.10 наведено аналіз формування прибутку СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки, що дає змогу детально оцінити динаміку змін у фінансових результатах та виявити основні тенденції, які вплинули на прибутковість в даному періоді.

Проведення такого детального аналізу дозволяє побачити, як господарство реагує на зміни ринкових умов, які стратегії використовуються для підвищення ефективності діяльності та як формуються основні фінансові результати.

Таблиця 2.10 – Аналіз формування прибутку СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Рік, тис. грн			Темп змін, %	
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
Чистий дохід від реалізації продукції	–	2448	473,7	–	19,35
Інші операційні доходи	–	–	485,8	–	–
Інші доходи	137,3	512,4	–	373,19	–
Разом доходи	137,3	2960,4	959,5	2156,15	32,41
Собівартість реалізованої продукції	–	986,8	179,7	–	18,21
Інші операційні витрати	–	–	503,7	–	–
Інші витрати	–	7,9	–	–	–
Разом витрати	–	994,7	683,4	–	68,70
Фінансовий результат до оподаткування	137,3	1965,7	276,1	1431,68	14,04
Податок на прибуток	–	–	–	–	–
Чистий прибуток/збиток	137,3	1965,7	276,1	1431,68	14,04

Чистий дохід від реалізації продукції СФГ «ПОДІЛЛЯ» протягом 2022-2024 років демонстрував значні коливання. У 2022 році цей показник був відсутній, що може свідчити про початковий етап господарської діяльності або про тимчасову зупинку діяльності. У 2023 році чистий дохід склав 2448 тис. грн, але вже в 2024 році він значно знизився до 473,7 тис. грн. Така динаміка може вказувати на нестабільність обсягів реалізації продукції, що, ймовірно, пов'язано з недостатньо ефективною стратегією розвитку господарства, зокрема в аспекті маркетингу або виробничих процесів.

Що стосується інших операційних доходів, то протягом 2022-2023 років вони були відсутні, однак у 2024 році цей показник досягнув 485,8 тис. грн. Це може свідчити про позитивні зміни у діяльності господарства, зокрема про поліпшення в організації додаткових джерел доходів або пошук нових ринків збуту продукції, що дозволило збільшити фінансові надходження.

Щодо інших доходів, то у 2022 році цей показник складав 137,3 тис. грн, у 2023 році зріс до 512,4 тис. грн, а в 2024 році він знову став відсутнім. Така зміна може бути результатом впровадження нових бізнес-ініціатив, що дозволили забезпечити додаткові фінансові надходження в 2023 році. Однак відсутність цього показника в 2024 році може вказувати на тимчасові зміни в структурі доходів або зменшення обсягів додаткових доходів.

У цілому, показник «разом доходи» господарства демонструє коливання. Так, у 2022 році він складав 137,3 тис. грн, у 2023 році різко зріс до 2960,4 тис. грн, а в 2024 році знову зменшився до 959,5 тис. грн. Таке значне коливання загального доходу може бути обумовлене змінами в основних і додаткових джерелах доходу, а також намаганням адаптуватися до ринкових умов і впровадженням нових форм господарської діяльності.

Щодо витрат господарства, собівартість реалізації продукції за 2022-2024 роки також показала значні зміни. У 2022 році цей показник був відсутній, що може свідчити про період початкового становлення або відсутність масштабного виробництва. У 2023 році собівартість реалізації склала 986,8 тис. грн, що може бути пов'язано з інфляційними процесами та підвищенням вартості сировини або матеріалів. У 2024 році собівартість знизилася до 179,7 тис. грн, що може свідчити про зменшення обсягів виробництва або зниження витрат на сировину через оптимізацію виробничих процесів.

Інші операційні витрати господарства були відсутні у 2022-2023 роках, а у 2024 році їх розмір склав 503,7 тис. грн. Збільшення витрат у 2024 році може бути наслідком розширення виробничих потужностей, запуску нових проектів, а також активної рекламної та маркетингової діяльності, спрямованої на залучення нових клієнтів і ринків.

Щодо інших витрат, то у 2022 році та 2024 році вони не були зафіксовані, а у 2023 році склали 7,9 тис. грн. Це може бути результатом змін у структурі витрат або додаткових витрат на підтримку нових ініціатив, що дозволили господарству отримати додаткові доходи.

Показник «разом витрати» також демонструє коливання. У 2022 році він був відсутній, у 2023 році склав 994,7 тис. грн, а в 2024 році зменшився до 683,4 тис. грн. Це може свідчити про намагання підприємства оптимізувати витрати, що сприяло покращенню фінансового стану, однак ці зміни потребують додаткового аналізу з огляду на загальний розвиток господарства.

Щодо чистого прибутку, то в 2022 році він складав 137,3 тис. грн, у 2023 році зріс до 1965,7 тис. грн, однак у 2024 році знову впав до 276,1 тис. грн. Це

вказує на значні коливання прибутковості підприємства, що можуть бути зумовлені змінами в доходах і витратах, а також сезонними факторами або непередбачуваними економічними умовами.

Для комплексної оцінки ефективності діяльності фірми, окрім абсолютних показників прибутку та витрат, використовують також показники рентабельності. Рентабельність є важливим фінансовим індикатором, який відображає рівень прибутковості господарства за певний період та дає змогу оцінити ефективність його діяльності. Цей показник дозволяє визначити, яку частину доходів господарство перетворює на прибуток, і є важливим для аналізу того, наскільки успішно воно використовує свої ресурси. Зокрема, рентабельність може показувати, наскільки добре господарство управляє своїми витратами у порівнянні з доходами. Вищий рівень рентабельності свідчить про високу ефективність бізнесу, здатність генерувати прибуток з обмежених ресурсів, тоді як низька рентабельність може вказувати на проблеми в управлінні, зайві витрати або неправильну стратегію ціноутворення [14].

Для більш детального аналізу прибутковості діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ» важливо вивчити показники рентабельності, які надають чітке уявлення про рівень прибутковості за визначений період (табл. 2.11). Це дозволяє глибше оцінити динаміку змін у рентабельності протягом цього часу.

Таблиця 2.11 – Аналіз показників рентабельності СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Темп змін, %	
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023
Разом доходи, тис. грн	137,3	2960,4	959,5	2156,15	32,41
Разом витрати, тис. грн	–	994,7	683,4	–	68,70
Вартість капіталу, тис. грн	3242,5	4548,25	6281,05	140,27	138,09
Вартість власного капіталу, тис. грн	3242,5	4545,4	5655,3	140,18	124,42
Чистий прибуток/збиток	137,3	1965,7	276,1	1431,68	14,04
Рентабельність доходу, %	100	66,39	28,77	–	–
Рентабельність витрат, %	–	197,62	40,40	–	–
Рентабельність капіталу, %	4,23	43,22	4,39	1021,72	10,17
Рентабельність власного капіталу, %	4,23	43,25	4,88	1022,36	11,29

Показники рентабельності сільськогосподарського виробничого господарства (СФГ) «ПОДІЛЛЯ» за період 2022-2024 років демонструють значні коливання, що вказують на зміни в його фінансовому стані, зокрема у здатності генерувати прибуток.

У 2022 році рентабельність доходу досягла 100%, що свідчить про високу ефективність господарства в контексті генерації прибутку від кожної одиниці доходу. Проте вже у 2023 році цей показник значно знизився, досягнувши рівня 66,39%. Це падіння вказує на певне погіршення фінансових результатів, хоча й було досягнуто зростання доходів порівняно з попереднім роком. Найбільше занепокоєння викликає 2024 рік, коли рентабельність доходу знову знизилася, досягнувши рівня 28,77%. Це свідчить про суттєве погіршення ефективності підприємства у використанні отриманих доходів для генерування прибутку. Причини такого значного спаду можуть бути різноманітними: зростання витрат, зниження попиту на продукцію, або ж вплив негативних зовнішніх та внутрішніх економічних факторів.

Рентабельність витрат у 2022 році була відсутня, що, ймовірно, свідчить про відсутність чіткої структури витрат або їх недостатній контроль на момент аналізу. Проте в 2023 році цей показник стрімко зріс до 197,62%, що є свідченням значного покращення у витрачанні ресурсів та управлінні витратами. Таке зростання може бути результатом успішних заходів з оптимізації витрат, покращення внутрішніх процесів та підвищення ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів. Однак у 2024 році рентабельність витрат знову впала до 40,40%. Це свідчить про погіршення ефективності витрачання ресурсів, що може бути наслідком зростання витрат, неефективного управління або несприятливих економічних умов.

Рентабельність капіталу також показує значні коливання. У 2022 році цей показник становив 4,23%, що вказує на невисоку ефективність використання капіталу на ранньому етапі. Однак у 2023 році він різко зростає до 43,22%, що є значним покращенням і свідчить про ефективне управління капіталом та досягнення високої прибутковості. Проте вже в 2024 році рентабельність

капіталу знову знизилася до 4,39%, що може свідчити про втрату ефективності в управлінні капіталом або зниження фінансових результатів у зв'язку з негативними ринковими факторами чи внутрішніми труднощами.

Рентабельність власного капіталу повторює схожі тенденції: у 2022 році вона становила 4,23%, а в 2023 році зросла до 43,25%, що вказує на позитивні зміни в структурі власного капіталу та прибутковості господарства. Однак у 2024 році цей показник лише незначно зросла до 4,88%, що також може вказувати на падіння ефективності використання власного капіталу в умовах фінансових труднощів або несприятливих економічних змін.

Для більш детального аналізу фінансової ефективності господарства важливо звернути увагу на показник витрат на одну гривню доходу. Цей показник є важливим інструментом для оцінки того, скільки коштів воно витрачає на виробничі та операційні витрати в розрахунку на кожну одиницю доходу, що дозволяє краще зрозуміти ефективність використання ресурсів. Аналіз витрат на одну гривню є важливим етапом для визначення того, чи справляється компанія з оптимізацією своїх витрат і чи ефективно вона управляє своїми фінансовими та матеріальними ресурсами.

У таблиці 2.12 представлено детальний аналіз витрат на одну гривню для СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Таблиця 2.12 – Аналіз витрат на 1 гривню СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Відхилення, (+, -)		
	2022	2023	2024	2023-2022	2024-2023	2024-2022
Разом доходи, тис. грн	137,3	2960,4	959,5	2823,1	-2000,9	822,2
Разом витрати, тис. грн	–	994,7	683,4	994,7	-311,3	683,4
Витрати на одну гривню продукції, грн	–	0,336	0,712	0,336	0,376	0,712
Прибутковість, грн	1,0	0,664	0,288	-0,336	-0,376	-0,712

Витрати на одну гривню реалізації продукції СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2022-2024 роки демонструють чітку тенденцію до зростання, що вказує на зміну ефективності витрачання ресурсів упродовж аналізованого періоду. Якщо в

2022 році витрати на одиницю продукції були відсутні, це може свідчити про недостатній рівень обліку чи аналізу витрат у цей період, або про відсутність необхідних витрат для підтримки виробництва.

У 2023 році ситуація змінилася, і витрати на одиницю продукції склали 0,336 грн. Це означає, що господарство почало витрачати певну суму на виробництво кожної одиниці продукції. Хоча зростання витрат може бути пов'язане з інфляційними процесами чи підвищенням вартості матеріалів і ресурсів, цей показник все ж залишається відносно низьким, що вказує на певний рівень оптимізації витрат на початковому етапі.

Однак у 2024 році витрати на одиницю продукції зросли до 0,712 грн, що вказує на суттєве збільшення вартості виробництва. Зростання витрат у цей період є тривожним сигналом, оскільки воно свідчить про те, що виробничі витрати значно зросли, що могло бути викликано такими факторами, як підвищення цін на сировину, збільшення витрат на оплату праці, або зниження ефективності внутрішніх процесів. Це може бути результатом зовнішніх економічних чинників, таких як зростання вартості енергоресурсів або нестабільність на ринку.

Фінансові показники останніх років свідчать про поступове зростання активів та стабілізацію прибутковості. Господарство своєчасно подає податкову звітність, реєструє податкові накладні та веде бухгалтерській облік відповідно до вимог законодавства. У 2025 році воно впроваджує цифрову систему обліку BASAgro, що дозволяє автоматизувати процеси бухгалтерії та аналітики, підвищуючи ефективність управління.

2.4.2 Аналіз структури балансу господарства

Ефективність управління основними засобами, зокрема їхня раціональність, знос та модернізація, має прямий вплив на фінансові

результати. Зношення основних засобів може призвести до зниження їх продуктивності, що впливає на його доходи. Тому ефективне використання і своєчасна модернізація технічних засобів є ключовими аспектами для забезпечення стабільного розвитку та фінансової стійкості господарства [7].

Окрім основних засобів, в балансі господарства важливу роль відіграють оборотні кошти та матеріальні цінності, що також мають вагоме значення для підтримки операційної діяльності та гнучкості у веденні бізнесу. Оборотні кошти забезпечують здатність здійснювати поточні операції, розрахунки з постачальниками, а також виконувати фінансові зобов'язання. Матеріальні цінності, включають сировину, паливо, готову продукцію та інші ресурси, що забезпечують безперервний процес виробництва і продажу.

У таблиці 2.13 представлена структура активу балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2024 рік.

Таблиця 2.13 – Структура активу балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2024 рік

Актив	Балансова вартість, тис. грн			Структура, %		
	На початок року	На кінець року	Відхилення (+;-)	На початок року	На кінець року	Відхилення (+;-)
I. Необоротні активи	14,7	2307,4	2292,7	0,27	32,78	32,51
1.1 Нематеріальні активи	–	19,1	19,1	–	0,27	0,27
1.2 Основні засоби	14,7	2288,3	2273,6	0,27	32,51	32,24
II. Оборотні активи	5508,3	4731,7	-776,6	99,73	67,22	-32,51
2.1 Запаси	1762,9	3462,2	1699,3	31,92	49,18	17,26
2.2 Дебіторська заборгованість за розрахунками	144,4	782,7	638,3	2,61	11,12	8,51
2.3 Інша поточна заборгованість	2600	–	-2600	47,07	–	-47,07
2.4 Грошові кошти та їх еквіваленти	953,5	480,8	-472,7	17,26	6,83	-10,43
2.5 Витрати майбутніх періодів	47,5	6	-41,5	0,86	0,08	-0,78
Баланс	5523	7039,1	1516,1	100	100	–

Згідно з даними фінансового балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за підсумками 2024 року, можна спостерігати певні зміни в динаміці активної частини балансу, що дозволяє оцінити загальний стан фінансової стійкості господарства

та ефективність його управління активами. На початок року загальна вартість оборотних активів СФГ «ПОДІЛЛЯ» складала 5508,3 тис. грн. Однак протягом року, в результаті змін в організації господарських процесів, цей показник зменшився і на кінець року досяг рівня 4731,7 тис. грн. Це означає, що вартість оборотних активів зменшилася на 776,6 тис. грн, або на 14,12%. Зниження цієї категорії активів може свідчити про зменшення обсягу виробничої діяльності або зміну стратегії управління оборотними засобами.

У той же час, ситуація з необоротними активами має зворотну динаміку. На початок року їх вартість складала лише 14,7 тис. грн, що є досить низьким показником для агропідприємства. Проте, завдяки значним інвестиціям в основні засоби та інші довгострокові активи, на кінець року ця величина зросла до 2307,4 тис. грн, що означає збільшення на 2292,7 тис. грн або на вражаючі 15500%. Це свідчить про серйозні інвестиції, спрямовані на модернізацію та розвиток виробничих потужностей, що може позитивно вплинути на конкурентоспроможність підприємства в майбутньому.

Загальна вартість активів СФГ «ПОДІЛЛЯ» на початок 2024 року становила 5523 тис. грн. В результаті вищезазначених змін, зокрема, зростання вартості необоротних активів, на кінець року сума активів збільшилася до 7039,1 тис. грн. Це означає, що загальний обсяг активів зріс на 1516,1 тис. грн, або на 27,45%. Зростання загальних активів є позитивним сигналом, що свідчить про певне розширення діяльності та поліпшення фінансового становища господарства, незважаючи на зниження оборотних активів.

Отже, можна зробити висновок, що фінансовий стан СФГ «ПОДІЛЛЯ» на кінець 2024 року демонструє певну стабільність, що забезпечується збільшенням інвестицій у необоротні активи. Водночас, необхідно звернути увагу на зменшення вартості оборотних активів, що потребує подальшого вивчення причин та наслідків таких змін для поточної фінансової стійкості.

У таблиці 2.14 представлена структура пасиву балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за результатами 2024 року, яка допоможе детальніше оцінити його фінансову структуру та його залежність від зобов'язань.

Таблиця 2.14 – Структура пасиву балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2024 рік

Пасив	Балансова вартість, тис. грн			Структура %		
	на початок року	на кінець року	відхилення (+;-)	на початок року	на кінець року	відхилення (+;-)
I. Власний капітал	5517,3	5793,3	276	99,89	82,30	-17,59
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	–	–	–	–	–	–
III. Поточні зобов'язання	5,7	1245,8	1251,5	0,11	17,70	17,59
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	–	–	–	–	–	–
Баланс	5523	7039,1	1516,1	100	100	–

У процесі аналізу пасиву балансу СФГ «ПОДІЛЛЯ» за 2024 рік можна відзначити значні зміни в структурі капіталу господарства, що вказують на певні трансформації в його фінансовій політиці та управлінні зобов'язаннями.

Зокрема, його власний капітал на початок 2024 року становив 5517,3 тис. грн, і в результаті позитивних змін у фінансових результатах за рік він зріс до 5793,3 тис. грн на кінець року. Це означає, що власний капітал зріс на 276 тис. грн або на 5,01%. Такий приріст може бути результатом прибуткової діяльності, інвестицій або зміцнення фінансової стабільності. Проте, хоча зростання власного капіталу є позитивним знаком, важливо оцінити його в контексті загальної структури пасивів та взаємодії з елементами балансу.

У той же час, поточні зобов'язання демонструють значне збільшення. На початок 2024 року їх сума складала всього 5,7 тис. грн, але до кінця року ця цифра зросла до 1245,8 тис. грн. Тобто, збільшилися на 1240,1 тис. грн або на 21717,54%. Такий різкий приріст може вказувати на значне збільшення короткострокових боргів, які можуть бути спричинені сезонними коливаннями в потребах господарства у фінансуванні виробничого процесу або збільшенням позик для покриття поточних витрат. Це може бути як ознакою зростання бізнесу, так і потенційною фінансовою загрозою у разі відсутності ефективного контролю над борговими зобов'язаннями.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СФГ «ПОДІЛЛЯ»

3.1 Розширення асортиментної продукції господарства за рахунок вирощування нового виду сільськогосподарської продукції

У сучасних умовах, коли ринок насичений численними гравцями, здатність швидко адаптуватися і пропонувати інноваційні продукти є однією з основних умов успіху. Створення нових товарів, їх удосконалення та виробниче забезпечення відіграють вирішальну роль у процвітанні господарства. За статистикою, після освоєння нових видів темпи зростання їхнього продажу в два рази вищі, ніж у конкурентів, що забезпечує значну перевагу на ринку.

Однією з таких культур є ріпак, який набуває все більшої популярності завдяки своїм унікальним біологічним та хімічним властивостям. Ріпак, що використовується як сировина для виробництва олії, має широкий спектр застосувань у харчовій та інших галузях економіки. Олія з ріпаку знаходить своє застосування не лише у виготовленні харчових продуктів, але й у виробництві біодизелю та інших технічних потребах. Завдяки своїм властивостям, він став цінною продовольчою культурою, яка набуває все більшого значення у світі. Насіння озимого ріпаку містить 45-50% олії, 24-31% білка та 6-12% клітковини, що робить його дуже корисним для виробництва олії та кормів. До складу ріпакової олії входять гліцеринові кислоти, що сприяють її високій якості і розширеному застосуванню.

Значний інтерес викликає його використання в виробництві біодизелю, що відповідає глобальним тенденціям переходу до більш екологічно чистих джерел енергії. Окрім того, виробництво ріпаку забезпечує високу економічну віддачу від вкладених коштів, що робить його економічно привабливим для аграріїв. Ця культура високо цінується як на міжнародних, так і на внутрішніх ринках, що створює додаткові можливості для збільшення прибутку. Отже, розвиток ріпаківництва в Україні має не лише стратегічне значення для аграрного сектору, а й може стати важливим фактором економічного зростання

в умовах глобалізації та зростаючого попиту на екологічно чисті продукти.

Незважаючи на активну агітацію та потенціал цієї культури, ріпак не набув ще масового поширення серед вітчизняних аграріїв. Однією з основних причин цього є низка невирішених проблем, які заважають ефективному впровадженню цієї культури на широкі площі. Ріпак – культура з дуже дрібним зерном, що вимагає спеціалізованої техніки для сівби, збору врожаю та первинної переробки. Для цього необхідне або придбання спеціалізованих машин, або суттєве удосконалення існуючої техніки. Проте витрати на таке переобладнання або нові покупки часто є значними, що, створює труднощі для агропідприємств, які обмежені у фінансових та технічних ресурсах.

Середня врожайність ріпаку в Україні становить приблизно 10,7 ц/га. Для порівняння, в таких країнах, як Німеччина, ріпак займає значно більші площі – 1,3 млн га, що складає майже 10% орної землі, а середня врожайність там досягає 30 ц/га. Це свідчить про значний потенціал підвищення ефективності виробництва ріпаку в Україні, якщо будуть вирішені технічні проблеми [21].

СФГ «ПОДІЛЛЯ» є прибутковим господарством, однак його запас надійності поступово зменшується. У зв'язку з цим, воно має потребу в розширенні асортиментної політики для зміцнення своїх позицій на ринку. Одним із шляхів розширення господарської діяльності є впровадження нових видів сільськогосподарської продукції, зокрема ріпаку. Крім того, господарство може орендувати додаткові земельні ділянки для вирощування цієї культури, що дасть змогу збільшити обсяги виробництва та знизити залежність від традиційних культур.

У таблиці 3.1 представлені вихідні дані для проведення розрахунків, спрямованих на визначення ефективності вирощування ріпаку для СФГ «ПОДІЛЛЯ». Ці розрахунки допоможуть підприємству оцінити можливості та вигоди від вирощування ріпаку, а також прийняти обґрунтоване рішення щодо доцільності інвестування в цю культуру. Аналіз надасть змогу визначити потенційні ризики та розробити стратегії для підвищення рентабельності господарської діяльності.

Таблиця 3.1 – Витрати пов'язані з вирощуванням ріпаку

Показник	Сума
Вартість насіння, грн	260000
Мінеральні добрива, грн	200000
Амортизація техніки, грн	130000
Поточний ремонт, грн	90000
Витрати на автотранспорт, грн	90600
Витрати палива на всі види робіт, грн	126500
Орендна плата за землю і фіксований податок, грн	70000
Заробітна плата персоналу за всі види робіт, грн	48000
Вартість сушки і віяння зібраного ріпаку, грн	40000
Разом витрат, грн	1055100

Загальна площа посівів СФГ «ПОДІЛЛЯ» складе 50 га. Це дозволить господарству значно розширити виробництво ріпаку, при цьому враховуючи, що врожайність культури в регіоні очікується на рівні 5 тонн на гектар. Це середній показник, який може варіюватися в залежності від кліматичних умов, якості ґрунтів та застосованих технологій обробки. Враховуючи ці умови, наступним етапом буде розрахунок витрат на обробку та збирання ріпаку.

У таблиці 3.2 наведено вихідні дані для проведення розрахунків витрат на сушку та очистку ріпаку.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для проведення розрахунків витрат на сушку та очистку ріпаку

Показник	Значення
Врожайність, кг	250000
Вологість зібраного зерна, %	10
Сміттєва домішка, %	2
Базисна вологість (необхідна), %	9
Базисна домішка (необхідна), %	0,5
Оплата за сушку за кожний тоно-процент, грн	26,98
Оплата за очистку за кожний тоно-процент, грн	25,89

На основі наведених даних проведемо розрахунок витрат у вазі в результаті зниження вологості та сміттєвості.

- 1) за рахунок зниження вологості:

$$X = \frac{100 \times (A - B)}{100 - B}, \quad (3.1)$$

де X – % втрат у вазі;

A – показник вологості при прийнятті зерна, %;

B – показник вологості базовий, %

$$X = \frac{100 \times (10 - 9)}{100 - 9} = 1,1\% \text{ або } 2750 \text{ кг}$$

2) за рахунок зниження сміттевої домішки:

$$X = \frac{(e - z) \times (100 - d)}{100 - z}, \quad (3.2)$$

де v – вміст сміттевості при надходженні, %;

$г$ – вміст сміттевості при видачі, %;

$д$ – розмір втрат від зниження сміттевості, %

$$X = \frac{(2 - 0,5) \times (100 - 1,1)}{100 - 0,5} = 1,5\% \text{ або } 3750 \text{ кг}$$

Загальні втрати у вазі за рахунок зниження вологості та сміттевості складуть : $2750 + 3750 = 6500$ кг

Визначимо скільки отримаємо зерна після переробки.

Чисте зерно = $250000 - 6500 = 243500$ кг

Розрахуємо вартість очистки і сушки:

1) визначимо % очистки зерна: $2 - 0,5 = 1,5\%$;

2) визначимо тоно-процент очистки: $250000 * 1,5 = 375000$;

3) визначимо вартість очистки: $\frac{375000 \times 25,89}{1000} = 9708,75$ грн;

4) визначимо % сушки зерна: $10 - 9 = 1\%$;

5) визначимо тоно-процент усушки: $250000 * 1 = 250000$;

6) визначимо вартість усушки: $\frac{250000 \times 26,98}{1000} = 6745$ грн;

7) визначимо загальну вартість переробки зерна: $9708,75 + 6745 = 16453,75$ грн.

Розрахуємо економічну ефективність вирощування ріпаку господарства і розрахункові дані зведемо у загальну таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 – Фінансові результати від вирощування ріпаку

Собівартість продукції, грн/тону	Дохід від реалізації, грн	Прибуток від реалізації, грн
4220,4	5250000	4194900

$$\text{Собівартість зерна} = \frac{1055100}{5 \times 50} = 4220,4 \text{ грн /тону}$$

$$\text{Дохід від реалізації продукції} = 21000 \times 50 \times 5 = 5250000 \text{ грн}$$

$$\text{Прибуток від реалізації} = 5250000 - 1055100 = 4194900 \text{ грн}$$

За умов повної врожайності та оптимальних обсягів реалізації сільськогосподарської продукції, вирощування ріпаку принесе господарству 4194900 грн прибутку. Цей результат розраховано на основі кількості зібраного врожаю та поточних ринкових цін на ріпак, а також з урахуванням витрат на обробіток, збирання, сушку та очистку зерна. Отже, вирощування ріпаку для СФГ «ПОДІЛЛЯ» є економічно доцільним. За умов високої врожайності та стабільних цін на ринку, господарство може очікувати на значний прибуток. Однак важливо враховувати, що ці показники можуть змінюватися в залежності від зовнішніх факторів, таких як погодні умови, ціни на ринку та ефективність технологій вирощування.

3.2 Обґрунтування доцільності вирощування овочевих і ягідних культур

Для підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ» пропонується розширити господарську діяльність за рахунок вирощування овочевих та ягідних культур для власних потреб. Вирощування таких культур є перспективним напрямом, адже вони можуть бути досить прибутковими, якщо застосовувати інтенсивні технології виробництва. Це дозволяє отримати високі врожаї навіть на обмежених площах, що є важливим фактором для оптимізації використання земельних ресурсів.

Інтенсивні методи вирощування дають можливість значно зменшити витрати на землю та продукцію. Оскільки овочеві та ягідні культури є багаторічними, це означає, що витрати на їхнє вирощування будуть більшими на початковому етапі, під час посадки, але з часом ці витрати знижуються

завдяки багаторазовому збору врожаю з однієї ділянки. Отже, господарство зможе знизити загальні витрати на виробництво та реалізацію продукції в наступні періоди.

Особливу увагу слід приділити вибору культури для вирощування, оскільки не всі рослини однаково вигідні для господарства. Враховуючи ринкову ситуацію та потреби споживачів, вирощування овочевих культур, таких як томати, може стати вигідним варіантом. Однак для цього необхідно провести конкретні економічні розрахунки, щоб визначити, чи справді ця культура є більш рентабельною порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами.

Для того щоб довести вигідність цього напрямку, будемо проводити розрахунки на прикладі вирощування томатів. В таблиці 3.4 наведено вихідні дані, на основі яких будуть здійснені відповідні розрахунки. Це дозволить оцінити витрати на вирощування томатів, прогнозувати доходи від їх реалізації та порівняти ці результати з іншими можливими культурами.

Таблиця 3.4 – Вихідні дані для проведення розрахунків

Назва показника	Значення
Загальна площа під посів, га	6
Ціна саджанців грн/шт	8,00
Ціна продажу, грн/тону	30000
Витрати на саджанці, шт	30000
Мінеральні добрива, грн	20000
Витрати на автотранспорт, грн	38000
Витрати палива на всі види робіт, грн	50000
Орендна плата за землю і фіксований податок, грн	40200
Заробітна плата персоналу за всі види робіт, грн	50000
Врожайність, т/га	15

З попередньої таблиці 3.4 видно, що загальна площа посівів для вирощування томатів СФГ «ПОДІЛЛЯ» складе 6га. Для цієї площі прогнозується врожайність томатів на рівні 15 тонн на гектар, що дозволить отримати загальний обсяг врожаю в 90 тонн (15 тонн × 6 га).

Наступним етапом є проведення розрахунків витрат на вирощування,

обробку та збирання томатів. Враховуючи, що вирощування овочевих культур потребує значних зусиль та інвестицій на всіх етапах виробництва, потрібно точно оцінити витрати, пов'язані з різними етапами агрономічної практики: посадкою, доглядом, обробкою і збором врожаю (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Витрати пов'язані з вирощуванням, обробкою і збиранням томатів

Назва показника	Сума
Вартість саджанців, грн	240000
Мінеральні добрива, грн	20000
Витрати на автотранспорт, грн	38000
Витрати палива на всі види робіт, грн	50000
Орендна плата за землю і фіксований податок, грн	40200
Заробітна плата персоналу за всі види робіт, грн	50000
Разом витрат, грн	438200

Після визначення суми витрат господарства, пов'язаних з вирощуванням томатів, наступним етапом є проведення розрахунку економічної ефективності цього процесу (табл. 3.6). Для цього потрібно врахувати всі витрати на посадку, догляд, обробку та збирання врожаю, а також прогнозовані доходи від реалізації врожаю томатів.

$$\text{Собівартість томатів} = \frac{438200}{15 \times 6} = 4868,88 \text{ грн/тону}$$

$$\text{Дохід від реалізації продукції} = 30000 \times 15 \times 6 = 2700000 \text{ грн}$$

$$\text{Прибуток від реалізації} = (30000 \times 15 \times 6) - 438200 = 2261800 \text{ грн}$$

Таблиця 3.6 – Фінансові результати від вирощування томатів

Собівартість грн/тону	Дохід від реалізації, грн	Прибуток від реалізації, грн
4868,88	2700000	2261800

З розрахунків видно, що вирощування томатів принесе СФГ «ПОДІЛЛЯ» додатковий прибуток у сумі 2261800 грн, але за умов його повної врожайності та реалізації на ринку. Отже, проведення розширення асортиментної політики дасть можливість додатково отримати прибуток у вищезазначеної суми.

3.3 Впровадження проекту придбання рекупераційної зерносушки Strahl

Однією з основних причин низької конкурентоспроможності багатьох господарств є застарілість їх основних фондів, що не відповідають сучасним технологічним вимогам і не забезпечують необхідну ефективність виробництва. Економічна наука і практика визначають кілька основних підходів до вирішення цієї проблеми, зокрема, через оновлення активної частини основних фондів. У цьому контексті можна виокремити три основні форми оновлення, кожна з яких має свої особливості та вплив на економічну ефективність.

Перша форма оновлення полягає в заміні старих, непридатних основних фондів на нові одиниці, які за своїми технічними характеристиками є ідентичними попереднім. Такий підхід дозволяє, омолодити виробничий апарат господарства, однак він не сприяє підвищенню загальної економічної ефективності. Технічний рівень виробництва залишається на колишньому рівні, тому такий процес можна розглядати лише як «формальне» оновлення, яке не спричиняє змін у конкурентоспроможності господарства або галузі в цілому.

Друга форма оновлення передбачає заміну старих активів на нові, але більш дешеві за ціною, хоча за якістю вони залишаються на тому ж рівні. Такий підхід може мати певні переваги в умовах обмежених фінансових ресурсів, однак його ефект теж не є суттєвим з точки зору підвищення його конкурентоспроможності. Хоча на перший погляд може здатися, що це дозволяє знизити витрати, в перспективі така стратегія може призвести до зниження якості виробленої продукції та її меншої конкурентоспроможності.

Третя форма оновлення є найбільш прогресивною і полягає в заміні старих фондів на високотехнологічні, які забезпечують суттєвий приріст продуктивності. Вона базується на впровадженні інноваційних технологій, що дозволяє значно підвищити технічний рівень виробництва і досягти кращих економічних результатів. Ця форма оновлення активів дозволяє не тільки покращити конкурентоспроможність господарства, але й стимулює загальний розвиток економіки країни.

У фермерському господарстві важливим етапом післязбиральної обробки зерна є його сушка. Система сушіння має безпосередній вплив на збереження врожаю, запобігання втратам та підвищення якості продукту. Зерносушки рекупераційного типу, як модель FR type, представляють собою інноваційне рішення для цих завдань, адже вони об'єднують сучасні технології, які дозволяють значно підвищити ефективність і економічність процесу.

Зерносушка FR type, яка має вартість 1000000 грн, виготовлена за допомогою передових технологій, включаючи принцип рекуперації тепла, що дозволяє знизити енергетичні витрати та покращити якість сушки. Вона показує себе як високоефективне обладнання, здатне працювати з усіма типами зернових, олійних та бобових культур. Зокрема, вона є однією з найкращих у світі при сушці кукурудзи в холодну пору року, що є важливим аспектом для господарств, що займаються вирощуванням цієї культури.

Зерносушки рекупераційного типу мають кілька значних переваг, які дозволяють підвищити їх конкурентоспроможність на ринку:

1. Система рекуперації тепла: зерносушка FR type використовує принцип рекуперації тепла, який дозволяє зберігати та повторно використовувати тепло відпрацьованого повітря для подальшої сушки зерна. Це забезпечує економію до 20% палива та до 30% електроенергії в порівнянні з традиційними шахтними зерносушками. Технічне впровадження рекупераційної системи допомагає не тільки зменшити енергетичні витрати, але й знизити екологічне навантаження на навколишнє середовище.

2. Система комп'ютерного керування: зерносушки оснащені повністю автоматизованим комп'ютерним керуванням, що дозволяє здійснювати постійний контроль процесу сушки, забезпечуючи стабілізацію вологості зерна на виході. Це не тільки знижує ризик неякісної сушки, а й підвищує ефективність роботи, оскільки зменшується потреба в ручному управлінні.

3. Енергозберігаючі функції: завдяки високій енергоефективності, зерносушки Strahl дозволяють значно знизити витрати пального та електроенергії. Це є важливим фактором для фермерського господарства, де

енергетичні витрати становлять значну частину загальних витрат на виробництво. Використання рекупераційної системи дозволяє суттєво знизити витрати на енергоносії, що підвищує рентабельність господарства в цілому.

4. Захист навколишнього середовища: зерносушки Strahl оснащені цикловентиляторами з глушниками шуму, що не тільки зменшує рівень шуму, а й перешкоджає попаданні пилу та лушпиння в атмосферу, тим самим мінімізуючи екологічне забруднення. Це особливо важливо для господарств, розташованих поблизу житлових зон або природоохоронних територій.

5. Конструктивні особливості: зерносушки мають повністю утеплену оцинковану колону, що допомагає зберігати тепло всередині пристрою та підвищує ефективність сушіння, зменшуючи теплові втрати. Внутрішня частина повітроводів виготовлена з матеріалу ALUZINK, який має високу стійкість до агресивного теплового та вологого середовища, що забезпечує триваліший термін служби обладнання.

Розглянемо умови придбання через лізинг. Параметри лізингової угоди:

- річна процентна ставка лізингової компанії – 24%;
- термін лізингової угоди – 3 роки (36 місяців);
- авансовий платіж за лізинг – 25% від вартості об'єкта;
- об'єкт лізингу підлягає обов'язковому страхуванню – 2% від вартості об'єкта;
- вартість послуг нотаріуса для оформлення угоди – 1% від вартості об'єкта.

Розрахунки:

1. Визначимо розмір викупної суми об'єкта після закінчення терміну лізингу: $1000000 \times 0,1 = 100000$ грн.

2. Визначимо частину вартості об'єкта лізингу, яку покриває лізингова компанія: $1000000 - 250000 - 100000 = 650000$ грн.

3. Обчислимо суму податкового кредиту за операцією викупу:

$$100000 \times 20 / 120 = 16666,67 \text{ грн}$$

4. Розрахуємо загальну суму лізингової угоди:

- $650000 \times (1 + 0,18 \times 3) = 1001000$ грн – винагорода лізингової компанії;
- $1000000 \times 0,02 = 20000$ грн – страхування об'єкта;
- $1000000 \times 0,01 = 10000$ грн – послуги нотаріуса;
- $250000 + 1001000 + 20000 + 10000 = 1281000$ грн.

5. Визначимо суму податкового кредиту по ПДВ:

$$1281000 \times 20 / 120 = 213500 \text{ грн.}$$

6. Обчислимо фактичну суму витрат лізингоотримувача:

$$1281000 - 213500 = 1067500 \text{ грн.}$$

7. Розрахуємо економію податку на прибуток:

$$1067500 \times 0,18 = 192150 \text{ грн.}$$

8. Визначимо загальну вартість об'єкта лізингу, включаючи викуп:

$$100000 + 1281000 = 1381000 \text{ грн.}$$

Ці дані будуть занесені у таблицю 3.7.

Таблиця 3.7 – Витрати на придбання рекупераційної зерносушки моделі FR type

Ч.ч	Показник	Сума, грн
1	Ціна об'єкту лізингу (обладнання FR type)	1000000
2	Процентна річна винагорода лізингової компанії	24%
3	Термін дії лізингової угоди, місяців	36
4	Авансовий лізинговий платіж, 25%	250000
5	Викуп після закінчення терміну дії угоди лізингу, 10%	100000
6	Вартість об'єкту лізингу, що сплачується лізинговою компанією	650000
7	Сума податкового кредиту по операції викупу об'єкту лізингу	16666,67
8	Сума лізингової угоди (включає вигоду лізингової компанії, страховку та додаткові витрати)	1281000
9	Податковий кредит по ПДВ	213500
10	Затратна частина лізингоотримувача	1067500
11	Економія податку на прибуток, 18%	192150
12	Загальна вартість об'єкту лізингу (включаючи викуп)	1381000
13	Страхування об'єкта лізингу за 2 роки 1% є рік	20000
14	Нотаріус (угода закладу на об'єкт лізингу для кредиту в банк) 1%	10000

Вигідність угоди полягає в наступному:

1. Податковий кредит за ПДВ: 230166,7 грн.
2. Економія податку на прибуток (18%): 192150 грн.

Загальна вигода: 422316,7 грн.

Сума, що відноситься до валових витрат: 1067500 грн.

Подорожчання об'єкта за 3 роки з урахуванням викупу, але без економії на податках складає 38,10% (1381000 / 1000000).

Подорожчання об'єкта з урахуванням викупу та економії на податках за 3 роки становить 11,60%.

Загальна сума платежів при врахуванні економії на податках за 3 роки складає 883958,3 грн.

У таблиці 3.8 наведено рекомендації щодо підвищення прибутковості виробничо-господарської діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Таблиця 3.8 – Шляхи підвищення прибутковості виробничо-господарської діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ»

Ч.ч	Рекомендовані заходи	Методи здійснення заходів	Цілі, що досягаються	Показники ефективності, що характеризують результат
1	Розширення асортиментної продукції господарства за рахунок вирощування нового виду сільськогосподарської продукції	Вирощування ріпаку	Накопичення органічних речовин. Підвищення врожайності (сівозміни). Отримання прибутку. Зміцнення позицій на ринку.	Додатковий прибуток у розмірі 4194900 грн
2	Обґрунтування вирощування овочевих і ягідних культур	Вирощування томатів	Покращення структури ґрунту (знижує ерозію). Збільшення прибутку.	Додатковий прибуток у розмірі 2261800 грн
3	Впровадження проекту придбання рекупераційної зерносушки Strahl	Придбання у лізинг рекупераційної зерносушки Strahl	Зниження витрат на енергоносії. Покращення якості сушки. Зниження екологічного навантаження.	Підвищення рентабельності господарства. Економія до 20% палива і до 30% електроенергії.

ВИСНОВКИ

Підвищення прибутковості діяльності господарства є важливим завданням для забезпечення його стабільного розвитку та конкурентоспроможності. Одним з основних напрямків цього процесу є оптимізація витрат. Зниження виробничих витрат без втрати якості продукції дозволяє значно підвищити його рентабельність. Це може бути досягнуто шляхом впровадження новітніх технологій, ефективного використання ресурсів та раціоналізації виробничих процесів.

Прибуток є одним з основних економічних показників, що відображає вартісну форму результатів господарської діяльності підприємства, і є основою для оцінки ефективності його роботи, особливо в умовах самофінансування. Він не лише є кінцевим результатом діяльності підприємства, але й служить важливим інструментом для аналізу його фінансового стану.

Прибуток акумулює підсумки усіх аспектів господарської діяльності підприємства, включаючи виробництво та реалізацію продукції, ефективність використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Тобто, це не лише цифра, що відображає різницю між доходами та витратами, але й комплексний показник, який інтегрує всі елементи роботи підприємства, від маркетингових стратегій до управлінських рішень.

Важливість прибутку полягає також у тому, що він є основним джерелом для забезпечення подальшого розвитку підприємства. Завдяки прибутку підприємство може інвестувати в модернізацію виробничих процесів, покращення якості продукції, а також забезпечити стабільність на ринку. Окрім цього, прибуток служить основою для виплати заробітної плати працівникам, сплати податків до бюджету, а також формування дивідендів для акціонерів, що робить його важливим показником не лише для менеджменту, але й для інвесторів і держави. Отже, прибуток не лише відображає фінансовий результат, а й дозволяє оцінити ефективність застосовуваних ресурсів, адаптувати стратегії та приймати обґрунтовані рішення, що забезпечать його

конкурентоспроможність і стабільне функціонування в майбутньому.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення прибутковості СФГ «ПОДІЛЛЯ» (Хмельницька обл., Хмельницький р-он, с. Правдівка). Це фермерське господарство, яке займається вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Воно бере свій початок розвитку на початку 2000-х років, коли в Україні активно формувалася ринок сільськогосподарських земель і з'явилися перші можливості для створення приватних фермерських господарств. У цей час у селі Правдівка було засноване невелике сімейне господарство, яке мало на меті забезпечити стабільний дохід для родин та водночас розвивати місцеве сільське господарство. Основними культурами є пшениця та ячмінь, останнім часом переважно вирощування сої. Продукція реалізовувалася переважно на місцевих ринках і через невеликі заготівельні підприємства.

Проведене в дипломній роботі дослідження показує, що разом доходи сільськогосподарського фермерського господарства за 2022-2024 роки демонструє значні коливання. У 2022 році склали 137,3 тис. грн, вже у 2023 році ситуація покращується, і разом доходи становлять 2960,4 тис. грн. Однак у 2024 році він знижується до 959,5 тис. грн, що є суттєвим падінням. У процентному вираженні зниження чистого доходу за 2023-2024 роки склало 67,59%. Схожу тенденцію спостерігаємо й з разом витрати. У 2022 році разом витрати не були зафіксовані, а в 2023 році вона склала 994,7 тис. грн. У 2024 році цей показник знизився до 683,4 тис. грн, що становить значне падіння. За 2023-2024 роки собівартість продукції зменшилася на 67,59%.

Що стосується фінансового результату до оподаткування, то у 2022 році він склав 137,3 тис. грн. У 2023 році господарство змогло досягти прибутку на рівні 1965,7 тис. грн, але вже в 2024 році він зменшився до 276,1 тис. грн. Таким чином, у процентному відношенні, за 2023-2024 роки, прибуток від реалізації впав на 85,96%.

Середньооблікова чисельність працівників СФГ «ПОДІЛЛЯ» за період 2022-2023 років залишалася стабільною, складаючи лише 1 особу. Однак у 2024

році даний показник збільшився до 4 осіб. Це свідчить про можливі зміни в структурі господарства, зокрема, розширення виробничих потужностей чи необхідність залучення додаткового персоналу для забезпечення діяльності. Зміни у чисельності працівників, вплинули на загальний фонд заробітної плати.

У 2023 році загальний фонд заробітної плати складав 98,4 тис. грн, а вже в 2024 році цей показник зріс до 523,2 тис. грн. Таке суттєве збільшення можна пояснити кількома факторами, серед яких основним є підвищення мінімальної заробітної плати, а також в цілому по галузі. Зростання фонду заробітної плати, призвело до збільшення середньорічної заробітної плати одного працівника СФГ «ПОДІЛЛЯ». У 2023 році середньорічна заробітна плата становила 98,4 тис. грн, а в 2024 році вона зросла до 130,8 тис. грн.

Зазначені зміни в доходах, витратах, чисельності працівників та заробітній платі надають цінну інформацію для аналізу економічної ситуації в розрізі трьох років, що дозволяє зробити висновки про фінансову стабільність і стратегічний розвиток СФГ «ПОДІЛЛЯ».

Для підвищення прибутковості виробничого-господарської діяльності СФГ «ПОДІЛЛЯ» запропоновано наступні рекомендаційні заходи:

1. Розширення асортиментної продукції господарства за рахунок вирощування нового виду сільськогосподарської продукції. Вирощування ріпаку дасть можливість отримати додатковий прибуток у сумі 4194900 грн.

2. Обґрунтування доцільності вирощування овочевих і ягідних культур. Вирощування томатів дасть можливість отримати прибуток у сумі 2261800 грн.

3. Впровадження проекту придбання рекупераційної зерносушки Strahl за рахунок придбання у лізинг рекупераційної зерносушки Strahl. Для підприємства є вигідним придбання у лізинг рекупераційної зерносушки Strahl на умовах фінансового лізингу. В основу енергозберігаючого принципу сушки закладено принцип рекуперації тепла і отримання додаткової енергії для сушки із тепла повітря, відпрацьованого після сушки зерна. Така технологія сушки дозволяє зерносушці Strahl економити до 20% палива і до 30% електроенергії, у порівнянні зі стандартними проточними зерносушками.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Баліцька В.В. Рентабельність діяльності суб'єктів господарювання України: оцінювання істинних результатів / В.В. Баліцька // Актуальні проблеми економіки. – №11 (137). – 2020. – С. 120-130.
2. Добровольська О.В. Прогнозування банкрутства як методу оцінки фінансового стану підприємства / О.В. Добровольська, М.А. Рондова //Агросвіт. – 2021. – № 20. – С. 40-45.
3. Власенко А.В. Економічний аналіз: теорія та практика: підручник. – К.: Літера, 2022. – 360 с.
4. Вовк О.М. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства / О.М. Вовк // Modern Economics. – 2020. – № 21. – С. 37-44.
5. Воробйова О.А. Економіка підприємства: теорія та практика: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2021. – 320 с.
6. Гаватюк Л.С. Удосконалення системи управління рентабельністю як умова ефективного функціонування підприємств / Л.С. Гаватюк, А.К. Пілат // Вісник Хмельницького національного університету. – 2020. – № 2. – С. 47-50.
7. Гук О.В. Економіка та фінанси підприємства: конспект лекцій. Частина 1 [Електронний ресурс]. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 220с. – URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/47959>.
8. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк: Вежа-Друк, 2021. – 767с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/32639>.
9. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. – Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. – 700 с. – URL : <http://surl.li/cvocl>.
10. Журавльова Т.О. Оцінка прибутковості вітчизняних підприємств /Т.О. Журавльова // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 9. – С. 24-28.
11. Карпіщенко О.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навчальний посібник. – Суми : Університетська книга, 2022. – 264 с.
12. Кирич Н.Б. Конкурентні переваги як основа успішної стратегії

розвитку організації / Н.Б. Кирич, Н.М. Шведа, Н.Є. Юрик //Соціально-економічні проблеми і держава. – 2021. – Вип. 2 (25). – С. 334-344.

13. Коляденко С.В. Аналіз фінансових стратегій для підвищення конкуренто спроможностей підприємства / С. В. Коляденко, А. М. Стратій //Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 22. – С. 17-23

14. Кравченко Ю.І. Економічний аналіз в умовах цифрової трансформації економіки: монографія. – Харків: ХНУ, 2021. – 280 с.

15. Кулинич М. Взаємозв'язок суттєвих факторів у структурному моделюванні управління фінансовим результатом / М. Кулинич // Економічний аналіз – Випуск 6. – 2019. – С. 426-429.

16. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу рентабельності діяльності підприємства / А.М. Лебедева // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – Т.17. – 2022. – С. 29-36.

17. Лисак О.І. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.І. Лисак, Л.О. Андрєєва, Л.О. Болтянська. – Мелітополь: Люкс, 2020. – 272 с.

18. Набатова Ю.А. Автоматизація аналізу та прогнозування фінансових результатів підприємства / Ю.А. Набатова, К.О. Малачевська // Ефективна економіка. – 2020, №12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8405>.

19. Нестерчук В.П. Організація та мотивація праці : навч. посіб. – Київ : Вид-во «СУФІСМБ», 2023. – 86 с.

20. Огійчук М.Ф. Суть прибутку та підходи до методики його визначення / М. Ф. Огійчук // Економіка АПК. – 2019. – № 6. – С. 31-45.

21. Офіційний сайт – Державної статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>.

22. Офіційний сайт головного управління статистики в Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm>.

23. Писаренко Б.А. Аналіз впливу фондівддачі на показники прибутку і рентабельності / Б.А. Писаренко // Вісник економічної науки України. – № 1 (21). – 2020. – С. 127-130.

24. Руда Р.В. Аналіз ефективної діяльності підприємства: необхідність та методика / Р.В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2020. – № 4. – С. 109-111.

25. Семенова К.Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку / К.Д. Семенова // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2021. – № 5-6. – С. 77-82.

26. Сидоренко Л.П. Економіка підприємства в умовах глобалізації: сучасні підходи : монографія. – Харків: ХНУ, 2023. – 400 с.

27. Степаненко О.І. Дефініція категорії «прибуток»: науковий аспект. / О. І. Степаненко // Збірник наукових праць «Проблеми системного підходу в економіці». – 2022. – Вип. 1(87). – С. 89-96.

28. Томчук О.Ф. Критерії оцінювання і прогнозування фінансового стану та результатів діяльності підприємства / О.Ф. Томчук, М.С. Левчук // Молодий вчений. – 2019. – № 9 (73). – С. 480-486.

29. Фецович Т.Р. Аналіз прибутковості діяльності сучасного підприємства / Т.Р. Фецович // Культура народів Причорномор'я. – № 225. – 2018. – С. 79-83.

30. Черниш С.С. Організаційно-методичні аспекти аналізу рентабельності / С.С. Черниш // Інноваційна економіка. – 2019. – С. 305-309.

31. Швець Ю.О. Прогнозування показників фінансового стану як елемент управління операційною діяльністю підприємств машинобудування у кризових умовах / Ю.О. Швець // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. – 2020. – Вип. 42. – С. 89-94.

32. Янковий Р.В. Шляхи підвищення продуктивності та результативності праці на підприємстві / Р.В. Янковий // Економіка: реалії часу. – 2017. – № 1. – С. 23-26.